

Nr 14

Tisdagen den 4 februari

Kl. 16.00

§ 1 Justerades protokollen för den 24 och 27 januari.

§ 2 Antalet suppleanter i utrikes- och utbildningsutskotten

Herr TALMANNEN:

Enligt till kammaren inkommet protokollsutdrag har valberedningen föreslagit att antalet suppleanter skall utökas i utrikesutskottet från 16 till 17 och i utbildningsutskottet från 17 till 18.

Jag hemställer att antalet suppleanter i utrikesutskottet bestämes till 17 och i utbildningsutskottet till 18.

Kammaren biföll denna hemställan.

§ 3 Meddelande om fyllnadsval

Herr TALMANNEN:

Jag får meddela att fyllnadsval till utskott kommer att företas vid morgondagens sammanträde.

§ 4 Om förekomsten av samarbete mellan Sverige och Sydafrikanska repuliken i fråga om vapenteknik

Herr försvarsministern HOLMQVIST erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Malmö (vpk) i kammarens protokoll för den 15 januari intagna fråga, nr 23, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Malmö har frågat mig om det förekommer samarbete i någon form på det vapentekniska området mellan Sverige och Sydafrikanska repuliken.

Svaret på frågan är nej.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag tackar för svaret. Det är minst lika intressant som frågan.

Bakgrunden till frågan är nämligen följande. Mot Sydafrika råder ett internationellt vapenembargo. Emellertid har Sydafrika för att söka kompensera detta självt utvecklat sin vapenindustri. Bl. a. har man framtagit

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

Antalet suppleanter i utrikes- och utbildningsutskotten

Meddelande om fyllnadsval

Om förekomsten av samarbete mellan Sverige och Sydafrikanska repuliken i fråga om vapenteknik

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om förekomsten av
samarbete mellan
Sverige och
Sydafrikanska
republiken i fråga
om vapentechnik*

en mini-kpist MPS. Denna har väsentligen tillverkats i Pretoria. Chefskonstruktör har varit en svenska vapentechniker, Kjellgren.

Man kunde nyligen läsa i en svensk militärteknisk tidskrift: "Matematiska modeller för databehandling av samtliga mekaniska, ballistiska och taktiska funktioner framtoqs vid utvecklingen av mini-kpisten MPS vid Nat. Institute of Def. Research i Pretoria. Dessa erfarenheter har varit ovärderliga för utvecklingen av MKS." MKS är en automatkarbin som har utvecklats för det svenska försvaret. Tidskriften konstaterar: "Av praktiska skäl har huvuddelen av arbetet måst ske utomlands."

Först lånas alltså en svensk konstruktör ut till ett bojkottat land. Sedan sker ett utbyte av information, vilken används vid vapenkonstruktion för svenska syften, och huvuddelen av arbetet förläggs utomlands. Informationen har släppts fram av det sydafrikanska försvarsforskningsinstitutet, information som givetvis ursprungligen varit den sydafrikanska statens egendom.

Tillåt mig ställa en följdfråga: Är dessa uppgifter ur tidskriften i fråga riktiga? Finner statsrådet i så fall förfarandet lämpligt?

Herr försvarsministern HOLMQVIST:

Herr talman! Jag tror att herr Svensson i Malmö har fått många uttryck för att den svenska regeringen inte har haft anledning att ta upp några förbindelser med Sydafrikanska republiken. Jag vill försäkra att det inte förekommer samarbete mellan staterna på det här området.

Jag beklagar att jag inte känner till den uppgift som herr Svensson har lämnat. Vi har naturligtvis inga möjligheter att förhindra att en enskild person, som kan ha vistats i Sydafrika, utifrån sina intressen har hjälpt till med den här konstruktionen. Men jag uppfattade att herr Svenssons fråga gällde om det hade etablerats något samarbete mellan försvarsdepartementet eller någon av de organisationer som sorterar under försvaret och Sydafrikanska republiken. Jag kan naturligtvis inte svara för en enskild person. Samhället har inte på något sätt varit med i detta sammanhang. Jag kan upppepa att mitt svar är ett klart nej.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag har inte ett ögonblick satt i fråga att det med regeringens vetskap eller godkännande skulle ha skett något sådant samarbete. I det avseendet accepterar jag självklart svaret för vad det är, men det är ju känt från andra delar av administrationen att ett och annat kan förekomma som inte alltid är under de politiskt ansvarigas kontroll utan som är en följd av självsvåldiga enskildas eller självsvåldiga myndigheters agerande.

Jag skulle vilja sätta i fråga om det inte finns skäl att undersöka vad som här har förevarit. Det är inte bara det att en enskild person har lånat ut sina tjänster till den sydafrikanska staten – det kan naturligtvis inte den svenska regeringen i och för sig hindra – utan det intressanta är att det tydligtvis förekommit en systematisk användning av ett så

att säga systematiskt informationsflöde i samband med utvecklandet av den svenska automatkarbinen MKS. Det tyder onekligen på en kontakt som är litet mera medveten och att den har skett på viss nivå.

Tidskriften som jag refererar till heter f. ö. *Soldat & Teknik* och är naturligtvis på intet sätt officiell för vare sig den svenska officerskåren eller försvarsmakten i allmänhet, men artikeln innehåller så mycket av kvalificerade tekniska detaljer att man inte kan avfärda den som bara påhitt.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 5 Om färjeförbindelserna mellan Ystad och Swinoujście i Polen

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr *Clarksons* (m) i kammarens protokoll för den 21 januari intagna fråga, nr 40, och anförde:

Herr talman! Herr Clarkson har konstaterat att trafiken mellan Ystad och Swinoujście endast kan säkerställas om reservfärja finns samt att SJ har en sådan men avser att sälja den. Han har i anslutning härtill frågat, om jag överväger att vidtaga sådana åtgärder som syftar till att trygga fortsatt färjeförbindelse med Polen via Ystad.

Enligt avtal mellan SJ och polska statsjärnvägarna (PKP) skall de senare hålla järnvägsfärja på leden. Någon ersättningsfärja vid varvsöversyn och liknande förfogar PKP inte över enligt uppgift. SJ har därför fått en förfrågan, huruvida SJ kan ställa ersättningsfärja till förfogande under en planerad översyn av den polska färjan i maj 1975.

Överläggningar härom pågår mellan SJ och PKP.

Herr CLARKSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Norling för svaret. Jag förstår att det är undvikande eftersom förhandlingar pågår och att jag därför inte kan få ett entydigt besked av statsrådet hur man skall förfara. Jag skall emellertid be att få begagna den korta stund som jag har till mitt förfogande till att tala litet om färjetrafiken mellan Ystad och Swinoujście.

Över huvud taget är Malmöhus län den region där den överväldigande delen av Sveriges färjetrafik äger rum. Malmöhus län brukar av de flesta anses vara ett s. k. överhettat län, men så är egentligen inte fallet. I varje fall en del av länet är i behov av stöd och uppmuntran i olika avseenden, och det är Ystadsområdet. Satsningen på en färja mellan Ystad och Swinoujście visar sig verkligen vara ett lyckokast. Utvecklingen har varit mycket tillfredsställande, och Ystad står i dag inför beslutet att investera ungefär 25 miljoner i hamnanläggningar. Trafiken som enligt avtal går på polsk färja, som statsrådet Norling nämnde, är utomordentligt

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

Om postservicen på landsbygden

omfattande. Godsvagnarna står i kö för att transporteras över till Polen. I november 1974 transporterade man över 629 vagnar från Ystad till Swinoujście. I december hade antalet stigit till 828. I november 1974 var antalet transporterade vagnar i den andra riktningen, alltså från Polen till Sverige, 932 och i december 933. Denna färjeled är utomordentligt viktig för handeln mellan Polen och Sverige, en handel som efter regeringsbesöket i Polen förra året kom att växa ytterligare. Jag hoppas därför att SJ på alla sätt försöker att tillmötesgå den polska statsbanan i de förhandlingar som nu pågår och att man sätter in en reservfärja.

Jag undrar rent av, statsrådet Norling, om man inte skulle förhandla sig fram till det vanliga tillvägagångssättet när det gäller trafiken på färjeleder, nämligen att vardera staten har lika antal färjor, och om det inte skulle vara bra för statens järnvägar att investera och engagera sig i en egen färja mellan Polen och Sverige. Men det är en annan sak.

Jag ber att få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Om postservicen på landsbygden

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara herr Nilssons i Tvärålund (c) i kammarens protokoll för den 23 januari intagna fråga, nr 46, och anförde:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har frågat mig om min principiella syn på om postverket bör kunna genomföra sådan förändring av postservicen på landsbygden som av kommunen och den berörda bygdens befolkning bedöms som en betydande försämring.

Jag har tidigare vid ett flertal tillfällen här i riksdagen redogjort för den postala servicen på landsbygden och hur denna service successivt utvecklats och förbättrats. Senast skedde detta i mitt svar på herr Nilssons i Agnäs interpellation angående postservicen på landsbygden den 14 november förra året.

Herr Nilssons fråga föranleder mig emellertid att i korthet redogöra för de serviceformer som är aktuella.

Det tidigare systemet med enbart fasta postanstalter på landsbygden är inte så flexibelt att det utan vidare kan anpassas till ändrade förhållanden vad beträffar hushållsunderlag, avstånd till postanstalt m. m. Det har därför varit naturligt för postverket att utveckla någon sorts rullande postanstalt. Genom lantbrevbäraren ges numera en sådan rörlig postservice.

Övergången till lantbrevbäring innebär vanligen betydande fördelar för de berörda hushållen. Dessa får sin post hemburen och behöver ej färdas till postanstalt för att kunna hämta värdeförsändelser, skicka paket, hämta ut pengar osv. I många fall får också kunderna sin post tidigare nu än

när de betjänades av en mindre postanstalt.

Ett verksamt tillskott till landsbygdens postservice är vidare att postverket sedan något år tillbaka börjat inrätta ett nytt slag av postanordning på landsbygden, nämligen s. k. postställe.

Postställe inrättas bl. a. för att när så behövs komplettera den utbyggda lantbrevbärarservicen. Härigenom kombineras fördelarna med lantbrevbäringen med att de kunder som så önskar eller som någon gång inte hunnit passa lantbrevbäraren kan få sin postservice under en bestämd tid i en bestämd lokal.

Inför en förestående omorganisation av postservicen på landsbygden informerar postverket skriftligen och genom informationer på möten regelmässigt de berörda kommunerna och postkunderna och inhämtar deras synpunkter och önskemål. Detta sker innan någon omläggning genomförs. De synpunkter och önskemål som då kommer fram får sedan vägas mot verkets personella och organisatoriska önskemål, innan beslut fattas.

Jag anser att den av postverket tillämpade handläggningsordningen tillgodoser alla rimliga krav på en allsidig prövning.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det relativt utförliga svaret. Detta berör emellertid mera den formella hanteringsordningen än principerna. Principerna för förändring av postservicen på landsbygden har riksdagen uttalat sig om i följd i anledning av motioner som bl. a. jag var med om att väcka. Trafikutskottet erinrade då i sitt betänkande om att det ur allmänt regionala, näringsgeografiska och servicemässiga synpunkter är angeläget att bibehålla en del mindre postanstalter samt att det är angeläget att en försämring av postverkets service inom landsbygds- och glesbygdsområden inte sker. Utskottet avslutade med följande mening: "De organisationsförändringar som aktualiseras under det fortsatta rationaliseringsarbetet på detta område bör därför göras med beaktande härav och bör ske i samförstånd med vederbörande kommunala myndigheter."

Orsaken till min fråga är att postverket synes tvärt emot dessa riktlinjer fatta beslut som strider mot vad de kommunala myndigheterna och den berörda befolkningen anser. I detta fall – jag är fullt medveten om att statsrådet i dag inte kan diskutera det enskilda fallet utan endast principen – är det en mycket stor by som kommunen satsar på med exempelvis vatten, avlopp och tomter. Fem nya hus har byggts i år. Där finns affär, brandkår, taxi m. m. Flera mindre företag finns i samhället. Den här aktuella bygden ligger vid Vindelälven. Man skall satsa på en stugby av betydande storlek, och en badplats skall byggas nu i vår. När postverket i strid med den inom bygden och kommunen uttalade meningen drar in postservicen får det mycket negativ effekt på de människor som bor där och de människor som eventuellt kommer att ha intresse av att bosätta sig där.

Jag vill gärna följa upp svaret och fråga statsrådet beträffande hans

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om postservicen på
landsbygden*

principiella syn, som har angetts i trafikutskottets betänkande 1974:2. Jag hoppas att statsrådet i likhet med vad som uttalas i detta betänkande vill bekräfta i dag att det är viktigt att postservicen inte försämrats i glesbygder. Jag hoppas att statsrådet därvidlag värderar och lyssnar till kommunens och befolkningens mening om vad som är god postservice. Vidare hoppas jag att statsrådet även vill uttala som sin mening att förändringar bör ske i samförstånd med kommunen. Riksdagen har ju beslutat detta.

Slutligen vore det faktiskt av värde att statsrådet uttalade att statliga myndigheter naturligtvis skall följa riksdagens beslut och av riksdagen uppdraga riktlinjer. Det är i och för sig en självklarhet, men ibland kan ifrågasättas om det verkligen sker.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Det finns, som herr Nilsson i Tvärålund själv sade, inte tidsmässig möjlighet att inom ramen för en enkel fråga gå in mer i detalj på detta i och för sig stora problem. Jag vill inskränka mig till att påminna om att postverket under senare tid – kanske speciellt under det senaste året – verkligen har gjort vad man möjligen kan begära när det gäller att se över sin postala organisation, inte minst i glesbygderna.

Det är klart att man aldrig kan uppnå en situation där alla känner sig nöjda, men som jag sagt i mitt svar visar – hittills åtminstone – all erfarenhet att systemet med lantbrevbärare i de flesta fall inte på något sätt, sedan det fått verka en tid, varit underlägset den fasta postanstalten. Jag tror därför att de erfarenheter som postverket, och naturligtvis i första hand dess kunder, hittills har fått av lantbrevbärings-systemet har varit positiva.

Herr Nilsson ber mig bekräfta behovet av en allsidig postservice liksom angelägenheten av att den inte försämrats och att kommuners och enskildas önskemål så långt möjligt skall infrias. Det är alldeles självklart. Redan i mitt ursprungliga svar, där jag sade att önskemål skall beaktas, kontakter tas och informationsmöten anordnas osv. med berörda parter, ligger mitt svar på de senare frågorna. Jag upprepar gärna att det hela tiden skall vara målsättningen för verksamheten. Til syvende og sidst skall man ju ge de enskilda människorna – medborgarna ute i landets olika hörn – bästa möjliga service.

Herr NILSSON i Tvärålund (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för beskedet om hans uppfattning att postservicen på landsbygden inte bör försämrats. Jag vill understryka att det väsentliga måste vara den uppfattning som kommunen och de människor som är beroende av servicen har. Jag tror inte att statsrådet skall utgå från att den kommun det här gäller är utan erfarenhet i frågan. Lantbrevbärning är vanligt förekommande på landsbygden. Både kommunalmän och de som är berörda i det här fallet känner till lantbrevbärning och kan göra jämförelser.

Kommunen säger att man inte vill acceptera en lösning som innebär en försämrad postservice. Herr statsrådets kommentar var närmast ett försvar för uppfattningen att det här är en fråga som postverket bäst av alla kan bedöma. Kommunen anser enligt kommunstyrelsens protokoll att det är anmärkningsvärt att inte postverket t. ex. har beaktat förändringens inverkan på linjetrafiken. Kommunen vill i detta sammanhang återigen efterlysa en bättre samordning mellan statliga verk och institutioner i fråga om glesbygdspolitiken.

Jag vill än en gång understryka vad trafikutskottet och riksdagen enhälligt uttalade i fjol, nämligen att förändringar bör ske i samförstånd med kommunen, icke i strid med den. I begreppet "samförstånd" ligger som bekant icke att man går i strid med den man skall ha samförstånd med.

Jag finner tyvärr inte statsrådets inställning helt positiv. Jag utgår emellertid ifrån att statsrådets ord att det är självklart att riksdagens beslut och riktlinjer skall följas också kommer att bli vägledande för postverket vid den fortsatta behandlingen av denna fråga.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Herr Nilsson i Tvärålund har ju själv sagt att vi inte kan diskutera enskilda ärenden, och herr Nilsson har inte heller talat om vilken kommun det gäller. Det är inte meningen att vi skall diskutera den i detta sammanhang. Jag utgår emellertid från att den enskilda kommun som herr Nilsson har i tankarna, om den inte är nöjd med den förändring av den postala servicen som planeras, utnyttjar sin rätt att besvara sig till regeringen inom den tid som står till buds, så att vi efter sedvanligt remissförfarande när det gäller dessa besvär får tillfälle att studera frågan grundligare än vad vi kan göra här.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 7 Om principerna för export av krigsmateriel

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Werners* i Tyresö (vpk) i kammarens protokoll för den 21 januari intagna fråga, nr 36, till herr försvarsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Werner i Tyresö har frågat försvarsministern om den svenska regeringen har frångått principen om att inte exportera krigsmateriel till krigförande länder.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Principerna för svensk export av krigsmateriel redovisas i propositionen 1971:146, som har godkänts av riksdagen. Ingen export av krigsmateriel kan äga rum utan särskilt tillstånd. Sådant tillstånd beviljas icke om ovillkörtligt hinder finns i form av beslut av FN:s säkerhetsråd eller

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om principerna för
export av krigs-
materiel*

vissa andra folkrättsliga regler. Tillståndsfrågorna prövas enligt riktlinjer som anges i propositionen.

Den princip herr Werner åsyftar har i riktlinjerna formulerats så att tillstånd inte bör beviljas för export till "stat som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat, oavsett om krigsförklaring har avgetts eller ej"

I riktlinjerna behandlas också frågan om samarbetsavtal mellan företag i Sverige och i andra länder om gemensam utveckling och produktion av krigsmateriel av betydelse för det svenska försvaret. I riksdagsbeslutet sägs att utförelse som föranleds av sådana samarbetsavtal bör medges oavsett förhållanden som annars utgör hinder för export. Bara de ovillkorliga hindren gäller i detta fall. Avtal av det här slaget förutsätter en mycket restriktiv prövning vid val av utländsk samarbetspartner. Enligt riksdagsbeslutet skall avtalet underställas regeringen, och myndigheterna skall ha full insyn i den svenska avtalspartens verksamhet.

Regeringen har inte frångått dessa principer.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Jag vill först tacka statsrådet för svaret på min enkla fråga. Bakgrunden till denna är de uppgifter som sedan en tid har cirkulerat i pressen om svensk försäljning av krigsmateriel till vissa länder, även om dessa skulle hamna i krig. Diskussionen har uppstått i samband med SAAB:s och regeringens försök att sälja Viggen till de fyra NATO-länderna Danmark, Norge, Belgien och Nederländerna.

Nu hänvisar handelsministern till frågan om samarbetsavtal mellan företag i Sverige och i andra länder. Handelsministern tar upp frågan om gemensam utveckling och produktion av krigsmateriel av betydelse för det svenska försvaret och framhåller att det i riksdagsbeslutet sägs att utförelse som föranleds av sådana samarbetsavtal bör medges oavsett förhållanden som annars utgör hinder för export.

Är det mot den här bakgrunden man skall se uppgifterna om det brev som den svenske försvarsministern eventuellt skulle ha sänt till de fyra länderna, i vilket garantier skulle ha getts för att reservdelar skall levereras även om de berörda länderna skulle hamna i krig?

En fråga i sammanhanget är: Har regeringen gett de här fyra NATO-länderna sådana garantier, och anser handelsministern att det i så fall står i överensstämmelse med den alliansfria politikens principer?

En annan fråga är: Kan det över huvud taget anses vara i överensstämmelse med den svenska neutralitetspolitiken att sälja Viggen till ett militärblock? Viggen utgör nu inte vilken krigsmateriel som helst, utan är sannolikt det mest påkostade projektet och anses vara en av de viktigaste delarna inom den svenska krigsmakten. Hela Viggenprojektet – som f. ö. i stor hemlighetsfullhet togs fram i samverkan mellan flygvapnet, försvarsdepartementet och den svenska storfinsanssen – skall alltså nu genom i stort sett samma konstellation exporteras även till NATO-länder.

Viggen, denna centrala och påkostade del av den svenska krigsmakten, har ju knappast mer än börjat flygas in på förbanden förrän SAAB, huvudleverantören, med regeringens goda minne och aktiva stöd söker exportera den till fyra länder inom NATO-blocket. Den enda förmildrande omständigheten – om man nu kan tala om förmildrande i sammanhanget – är att olika kapitalistiska företag i NATO-länder har svarat för viktiga delleveranser till Viggen och att planets konstruktion och prestanda därför i hög grad torde vara kända i NATO-högkvarteret.

Jag tycker att svaret från handelsministern är otillfredsställande, och jag finner det uppseendeväckande att regeringen anser att den här eventuella affären står i överensstämmelse med den alliansfria politikens principer.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Skälet till herr Werners i Tyresö bekymmer i det här sammanhanget är tydligen att Viggen, för den händelse ett avtal kommer till stånd, skulle komma att levereras till NATO-länder. Han påstår mer eller mindre att detta inte är förenligt med den svenska neutralitetspolitiken. Då måste jag påminna herr Werner om att det svenska flygplanet Draken har försålts till Danmark, som är ett av de fyra länder som nu skulle kunna bli aktuella. Om herr Werners resonemang är riktigt, och om han inte ur neutralitetspolitisk synpunkt gör någon helt avgörande principiell skillnad mellan Draken och Viggen, är redan den svenska neutralitetspolitiken raserad. Varför har inte vänsterpartiet kommunisterna på ett långt tidigare stadium än här i dag gjort gällande att så har inträffat?

Jag vill också tala om, om nu herr Werner i Tyresö inte känner till detta, att vi sedan lång tid har levererat olika slag av krigsmateriel till Norge – inte flygplan men bl. a. krigsfartyg.

Vad jag vill säga, herr talman, är att det förhållandet att ett land tillhör NATO hittills inte har ansetts utgöra ett sådant ovillkorligt hinder för krigsmaterielexport som herr Werner antyder skulle föreligga. Det framgår helt klart av den proposition som antogs av riksdagen att också riksdagen hade den uppfattningen, att tillhörigheten till NATO i och för sig inte hade en sådan innebörd som herr Werner nu försöker göra gällande.

Herr WERNER i Tyresö (vpk):

Herr talman! Handelsministern anser uppenbarligen att Viggensexporten står i överensstämmelse med principerna för svensk vapenexport såsom de har uttryckts av regering och riksdagsmajoritet 1971. Ja, det kan så vara, herr Feldt, men då är det fel på dessa principer. Det har vi ju tagit upp flera gånger, och vi tog upp det 1971. Det ändras inte på något sätt av uppgiften att Draken har exporterats till NATO-länder tidigare.

Vi menar att vapenexport över huvud taget strider mot strävandena

*Om villkoren för
export av Viggen-
plan*

att åstadkomma nedrustning och avspänning. Deltagande i vapenexport i konkurrens mellan vapenexportörer driver ju snarast på upprustning, pressar fram nya vapen för krig och förintelse. Vapenexport till en stat är ett stöd med teknik till denna stat och till det samhällssystem som samhällsapparaten är satt att försvara.

Av bl. a. dessa skäl – det har vi utvecklat tidigare – anser vi att principerna för vapenexport måste omprövas. Vi har krävt generellt förbud för export av ett så avancerat vapen som Viggen till NATO. Vi menar att sådan export strider mot avrustningssträvandena och neutraliteten. Därför upphör inte vår kritik av den här affären, trots handelsministerns försäkran att affären skulle stå i överensstämmelse med dessa principer.

I övrigt ställde jag en fråga om det hemliga brevet från försvarsministern, men den frågan har handelsministern inte svarat på.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Om villkoren för export av Viggenplan

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara fröken *Eliassons* (c) i kammarens protokoll för den 22 januari intagna fråga, nr 43, till herr utrikesministern, och anförde:

Herr talman! Fröken Eliasson har frågat utrikesministern om han är beredd informera riksdagen och allmänheten om vilka utfästelser regeringen med hänsyn till svensk neutralitetspolitik och hittillsvarande principer för krigsmaterielexport givit i fråga om leveranser av Viggenplan till främmande land i en konfliktsituation.

Frågan har överlämnats till mig för besvarande.

Som jag nyss har angivit i svar på fråga av herr Werner i Tyresö redovisas principerna för svensk export av krigsmateriel i propositionen 1971:146, som har godkänts av riksdagen. Ingen export av krigsmateriel kan äga rum utan särskilt tillstånd. Sådant tillstånd beviljas icke om ovillkorligt hinder finns i form av beslut av FN:s säkerhetsråd eller vissa andra folkrättsliga regler. Tillståndsfrågorna prövas enligt riktlinjer som anges i propositionen.

I mitt svar till herr Werner har jag även redogjort för vad som enligt riktlinjerna gäller vid samarbetsavtal mellan företag i Sverige och i andra länder om gemensam utveckling och produktion av krigsmateriel av betydelse för det svenska försvaret. Jag säger där bl. a. att riksdagsbeslutet medger utförsel som föranleds av sådant samarbetsavtal oavsett förhållanden som annars utgör hinder för export. Bara de ovillkorliga hindren gäller i detta fall. Avtal av det här slaget förutsätter en mycket restriktiv prövning vid val av utländsk samarbetspartner. Enligt riksdagsbeslutet skall avtalen underställas regeringen, och myndigheterna skall ha full insyn i den svenska avtalspartens verksamhet.

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om villkoren för
export av Viggens-
plan*

I samband med de aktuella överläggningarna mellan SAAB-Scania AB och myndigheterna i Belgien, Danmark, Holland och Norge om gemensam utveckling och tillverkning av Viggens jaktversion har regeringen lämnat de nämnda länderna en redogörelse för dessa regler. Regeringen har därvid angivit vilka utfästelser som skulle kunna lämnas inom ramen för dessa regler därest ett slutligt avtal kommer till stånd, som innebär ett långtgående samarbete mellan företag i Sverige och i de nämnda länderna.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för svaret på min fråga.

Den aktuella Viggensförsäljningen är en fråga om huruvida det ligger i ett litet, neutralt lands intresse att den inhemska krigsmaterielindustrin med regeringens uttalade stöd skall inleda ett nära produktionssamarbete med ett antal länder i en militärallians. Det är självfallet en fråga av utomordentlig vikt, och den kräver ingående överväganden.

Hittills har regeringen inte redogjort för sin principiella inställning och sitt handlande på annat sätt än att det meddelats att regeringen givit vissa garantier för en försäljning av Viggens. I pressen har det dock funnits en hel del uppgifter, uttolkningar och spekulationer. Mot den bakgrunden är det av vikt att regeringen ger besked om huruvida regeringen anser det förenligt eller inte med neutralitetspolitiken och principerna för krigsmaterielexport att lämna förhandsgarantier som skulle innebära att man inte lägger några hinder i vägen för svenska leveranser av t. ex. jaktflygplan eller delar av jaktflygplan till ett mottagarland ens om detta mottagarland skulle komma i väpnad konflikt med annat land.

Det är möjligt att regeringen lägger stor vikt vid den skillnad som kan finnas mellan exportleveranser av kompletta vapen och leveranser som ingår som en del i ett långtgående produktionssamarbete. Men den skillnaden kan såvitt jag förstår inte drivas därefter att 1971 års riksdagsbeslut om en bedömning i exporttillståndsfrågan från fall till fall med hänsyn till utrikespolitiken och neutralitetspolitiken och med beaktande av mottagarlandets situation under den tid leveranserna sker sätts ur spel. Det vore orimligt om en sådan bedömning skulle gälla små och punktvisa leveranser, medan en fortlöpande och ingående granskning av exportens lämplighet inte skulle komma i fråga vid leveranser av stor omfattning och leveranser som spänner över tiotals år.

De riktlinjer som riksdagen ställt upp ger inte svar på alla de principfrågor som kan tänkas uppkomma. Enligt min mening finns det därför anledning att riksdagen, och i varje fall de utskott som berörs, får möjlighet att ånyo studera frågan och kan göra de ytterligare preciseringar som kan vara nödvändiga för att det inte skall inträffa något som kommer som en överraskning för riksdagen och den svenska allmänheten.

Jag är förvånad över den ytterst knapphändiga officiella information som regeringen hittills lämnat. Den inskränker sig till åtta rader i ett

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om villkoren för
export av Viggens-
plan*

pressmeddelande, och såvitt jag kan förstå har regeringen heller inte samrått med utrikesnämnden. Det är angeläget att regeringen snarast redovisar åtminstone de principiella grunderna för regeringens handlande inför riksdagen och allmänheten.

Det är alltså sammanfattningsvis två saker regeringen nu bör ge besked om: för det första regeringens principiella inställning och för det andra hur regeringen avser att ge riksdagen information och möjligheter till ställningstaganden i denna utomordentligt viktiga fråga.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! För det första vill jag instämma med fröken Eliasson i att denna fråga är allvarlig och viktig och kräver ingående överväganden. Regeringen har gjort sådana överväganden, men övervägandena kommer naturligtvis att fortsätta. Hela denna affär befinner sig fortfarande i ett stadium där ännu inga avtal slutits, inga beslut fattats.

För det andra tror jag att fröken Eliasson nog måste ta och studera 1971 års proposition en gång till. Det görs nämligen där en mycket viktig skillnad mellan leverans av färdiga vapen – dvs. krigsmateriel helt och hållet producerad och utvecklad här i Sverige – och krigsmateriel som utvecklas och produceras i samarbete med företag i andra länder. Skälet till att denna skillnad görs är i första hand försvarspolitiskt och, vågar jag också säga, neutralitetspolitiskt. Det hänger samman med att vi för att vi skall ha möjlighet att med i huvudsak egna resurser utveckla komplicerade vapensystem kan behöva gå in i samarbetsavtal där vi lånar teknik och i motsvarande mån lämnar ut teknik i de fall där det går att förfara så utan att röja vitala försvarshemligheter.

Jag tror att fröken Eliasson kan begripa att något röjande av försvarshemligheter inte sker i sådana här sammanhang. Men studera gärna detta – jag tror att det kommer att klarna.

På de två frågorna vill jag svara följande.

För det första: Utrikesnämnden kommer givetvis att höras i denna fråga. Det val av form för informationen som gjordes i propositionen har just samband med frågans karaktär – man vill ha utrikesnämnden som forum för information till riksdagens ledamöter.

För det andra: Jag anser att jag i de svar jag lämnat till herr Werner i Tyresö och fröken Eliasson har redovisat de principiella grunder som regeringen har agerat utifrån i det här konkreta fallet.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Jag har, herr handelsminister, läst in den aktuella propositionen. Och jag kan säga att jag gjorde det redan 1971 – jag var nämligen en av de riksdagsledamöter som motionerade med anledning av propositionen.

Handelsministern har här förklarat att det föreligger en skillnad om leveranserna ingår i ett produktionssamarbete, och det är väl helt klart. Men det har i frågan om en försäljning av Viggens förekommit uppgifter

i pressen och hänvisningar till kontakter med statssekreterare och kansliråd i departementen som ger anledning att ställa frågan om regeringen anser det förenligt med neutralitetspolitiken och principerna för export av krigsmateriel att lämna förhandsgarantier av innebörden att regeringen förbinder sig att icke resa några hinder för leveranser till ett mottagarland ens om detta land skulle komma i väpnad konflikt. Mot bakgrund av de pressuppgifterna tycker jag det är angeläget att handelsministern lämnar besked på den punkten.

I sitt svar säger nu handelsministern att regeringen har lämnat en redogörelse för de regler som gäller i samband med krigsmaterielexport till de länder som kan vara aktuella för köp av Viggen. Men anser inte handelsministern ändå att det med tanke på frågans mycket stora vikt finns skäl i att närmare informera riksdagen om regeringens inställning och handlande i denna fråga?

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Läget är faktiskt detta att riksdagen själv har ansett att under de förutsättningar som jag har angivit och som jag nu tre gånger – om jag räknar in svaret till herr Werner i Tyresö – har försökt beskriva, så skall krigsmateriel sammansatt av delar som är resultatet av ett industriellt tekniskt samarbete kunna levereras även under förhållanden då andra krigsmaterielleveranser är förbjudna. Och det är utifrån denna princip som regeringen har sett på denna fråga.

När det gäller informationen till riksdagen har riksdagen själv accepterat att den sker via utrikesnämnden. Det är nämligen uttryckligen angivet att i de fall då regeringen före beviljandet av exportlicens – ty det är först då som konkret besked lämnas till tillverkarna att materielen får föras ut – och där behov föreligger i viktiga principiella frågor skall utrikesnämnden informeras och höras, och nämnden skall delge regeringen sina synpunkter. När vi nu har valt den formen och riksdagen har accepterat den som kommunikation mellan regering och riksdag i den här typen av frågor, så är det den formen vi får använda för den konkreta, detaljerade diskussionen.

Jag har här redovisat principerna och underlaget för hur regeringen ser på denna fråga, och jag tror inte att fröken Eliasson och jag kommer längre i denna principiella diskussion.

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Som framgick av vad handelsministern sade har alltså riksdagen ansett att man skall ha denna ordning med utrikesnämnden som ett samrådande organ. Men riksdagen framhöll också 1971 att de riktlinjer som man då ställde upp inte gav svar på alla de principfrågor som kan tänkas uppkomma. Och det är bl. a. därför som jag anser att det finns anledning för regeringen att ta upp denna fråga på nytt och att riksdagen ånyo får tillfälle att behandla den samt eventuellt göra preciseringar av vilka riktlinjer som skall gälla för krigsmaterielexport.

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om ökat antal
AMS-kurser för
utbildning av
motorfordonsförare*

Handelsministern sade att problemet ännu inte har nått det stadiet att det är fråga om att exportlicens skall beviljas. Men jag tycker ändå det är otillfredsställande att regeringen för sin principiella syn på försäljningen av Viggensplan – så som denna affär just nu ser ut – enbart hänvisar till bestämmelser som vi har haft sedan 1971. Med all sannolikhet finns det betydligt aktuella fakta och bedömningar att redovisa, både för allmänheten och riksdagen.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Jag måste ställa en fråga som jag själv tycker är retorisk: Vilka andra principer och grunder för vår krigsmaterielexport skulle jag hänvisa till än dem som har antagits av Sveriges riksdag?

Fröken ELIASSON (c):

Herr talman! Med tanke på frågans vikt måste jag säga att åtta rader i ett pressmeddelande från utrikesdepartementet är otillräcklig information om regeringens inställning och handlande i denna fråga.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Det har tydligen uppstått ett missförstånd mellan mig och fröken Eliasson. Vad jag nu talar om är den information som jag i dag i svar på två frågor har lämnat till herr Werner i Tyresö och fröken Eliasson. Det var inte åtta rader i ett pressmeddelande, utan det var en relativt utförlig redovisning av de principer som gäller och de grunder som regeringen utgått ifrån.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Om ökat antal AMS-kurser för utbildning av motorfordonsförare

Fru statsrådet IJELM-WALLÉN erhöll ordet för att besvara herr Perssons i Karlstad (s) i kammarens protokoll för den 21 januari intagna frågor, nr 37, till herr utbildningsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Persson i Karlstad har frågat chefen för utbildningsdepartementet om han är beredd att medverka till ett ökat kursutbud och en utökning av antalet intagningsplatser för yrkesförare och om Karlstad kan komma i fråga som utbildningsort för dessa kurser. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Eftersom behovet av förarutbildning är stort anordnas sådan utbildning inom såväl gymnasieskolan som arbetsmarknadsutbildningen. Vad gäller gymnasieskolan har, enligt vad jag erfarit, alla kommuner som önskat anordna förarutbildning också fått göra detta. Inom arbetsmarknadsutbildningen anordnas förarutbildning som bristutbildning. Det ankommer på arbetsmarknadsstyrelsen att fastställa den närmare dimensioneringen

av denna utbildning och var den skall lokaliseras. Jag har erfarit att förarutbildning i Karlstad finns medtagen i den ramplan som finns för arbetsmarknadsutbildningen.

Herr PERSSON i Karlstad (s):

Herr talman! Jag får tacka för det svar som statsrådet givit mig. Jag har inte mycket att tillägga.

Anledningen till att jag ställde frågan var den ökade kön till AMS-utbildningens grundkurs för förare av tunga fordon, dvs. lastbil och buss. Tidigare har inget klart besked i dessa frågor kunnat ges av berörda myndigheter.

Den aktuella utbildningen är en s. k. bristyrkesutbildning. I dag är läget det att om vi värmlänningar blir hänvisade till denna yrkesutbildning, så får vi genomgå den på orter som ligger långt bort från värmländsk horisont. Följden blir långa resor från hemorten och splittrade familjeförhållanden för kursdeltagarna. Kön är i dag inte mindre än sex à sju månader för de kursdeltagare som skall slussas in på kurser som anordnas i andra län.

Herr talman! Jag noterar svaret med största tillfredsställelse. Jag tolkar det så att det nu torde ankomma på de lokala och regionala myndigheterna att snabbt dra i gång utbildningen. Lokalbehov och liknande kan lätt tillgodoses i Karlstads kommun.

Jag får ännu en gång tacka för det klagörande svaret, vilket innebär att utbildningen snart bör kunna komma till stånd.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 10 Om yrkesinriktningen av den högre utbildningen

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhölet ordet för att besvara herr *Alséns* (s) i kammarens protokoll för den 23 januari intagna fråga, nr 45, och anförde:

Herr talman! Herr Alsén har, mot bakgrund av föreslagna minskningar i intagningen till lärarhögskolorna, frågat mig om den arbetsgrupp rörande lärarhögskoleorganisation som jag har aviserat i årets budgetproposition kommer att ha till uppgift att särskilt beakta frågan om yrkesinriktningen av den högre utbildningen.

Denna arbetsgrupp har tillkallats för att inom kanslihuset bereda frågor om lärarhögskoleorganisationen. Till dess arbetsuppgifter hör att överväga kapaciteten inom lärarytbildningen och därmed sammanhängande organisatoriska problem. Som framgått i anslutning till regeringens planeringsbeslut den 23 januari 1975 om fördelningen av intagningsplatser för budgetåret 1975/76 skall gruppen också överväga alternativa användningar av de resurser som finns inom lärarhögskoleorganisationen. Jag framhöll i ett särskilt pressmeddelande i anslutning till planeringsbeslutet

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

Om yrkesinriktningen av den högre utbildningen

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om yrkesinrikt-
ningen av den högre
utbildningen*

också att gruppen i sitt arbete kommer att hålla kontakt med berörda personalorganisationer.

Den tidigare bristen på lärare i grundskolan och gymnasieskolan är nu i stort hävd. Antalet intagningsplatser för blivande klass- och ämneslärare har därför successivt minskats – något som bl. a. lärarnas fackliga organisationer begärt. Tillgången på förskollärare är ännu otillräcklig, trots en kraftig utbyggnad under den senaste tioårsperioden. Antalet intagningsplatser föreslås därför öka ytterligare kommande läsår. För att i viss utsträckning begränsa de svårigheter som uppstår genom den minskade utbildningskapaciteten vid lärarhögskolorna har eftersträövats att läsåret 1975/76 förlägga nytillkommande förskolläroarutbildning till lärarhögskoleorter. Utbildningen av s. k. studie- och yrkesvägledare ingår sedan 1971/72 också bland de utbildningar som ges vid lärarhögskolorna. Dessa utbildningar är de mest närliggande inom exemplen på alternativa användningar av resurserna inom lärarhögskolorna, som arbetsgruppen har att överväga.

Arbetsgruppen har däremot inte till uppgift att gå in på den generella frågan om yrkesinriktningen av den högre utbildningen. Denna fråga liksom bl. a. frågan om samordning av resurserna för skilda slag av högre utbildning kommer att tas upp av statsrådet Zachrisson då han senare i vår anmäler fråga om proposition angående reformering av högskoleutbildningen.

Herr ALSÉN (s):

Herr talman! Jag vill tacka statsrådet för svaret på min fråga som i första hand syftade till att få en belysning av departementets och statsrådets planering av den långsiktiga läroarutbildningen vid lärarhögskolorna. Jag är medveten om att den del av min fråga, där jag snuddar vid den yrkesinriktade högre utbildningen, hänger samman med den proposition som är att vänta ifrån statsrådet Zachrisson, och att en del av svaret på min fråga får anstå till dess.

Jag är tacksam för att statsrådet i sitt svar här har berört de bakomliggande förhållanden som föranledde min fråga. Den avser egentligen den nya situation som uppstått när det gäller behovet av läroarutbildningen. Det har ju kraftigt gått ned, något som gjort att man inför instundande intagningstermin har att begränsa intagningen kraftigt.

Det har speciellt kommit att drabba, om jag får uttrycka det så, lärarhögskolan i Uppsala. Vi är från Uppsalas horisont – det gäller både de olika politiska partierna och, inte minst, personalen på lärarhögskolan – helt på det klara med att det är nödvändigt att begränsa intagningen. På den punkten råder inga som helst delade meningar. Det är alltså inte mot behovet utan mot sättet för begränsningen som vi reagerat en smula.

Personalen har funnit att det beslut som fattats beträffande intagningen 1975/76 inte har föregåtts av det samråd som varit naturligt och nödvändigt om man från departementets sida över huvud taget vill uppfylla

de krav på samverkan osv. som ställs på skolutbildning. Det anses att departementet här har brustit, och även jag har upplevt kritiken som i viss mån berättigad.

Det skulle ha varit värdefullt om man låtit berörd personal vid lärarhögskolan i Uppsala få fler möjligheter till samråd. Lärarhögskolan i Uppsala kommer ju genom det här beslutet om begränsad intagning att drabbas ganska kraftigt. Det är fråga om en begränsning av kansliresurserna, och det kommer naturligtvis att kännas för den personal som innehar tjänster. Ett 25-tal lärare, för vilka tjänsteunderlaget kommer att försvinna, blir berörda. Det får sina konsekvenser ute i skolorganisationen.

Vi tycker på sätt och vis att den arbetsgrupp som departementet nu har tillsatt har föregripits i sitt arbete genom det här beslutet om att stoppa intagningen 1975/76. Vi beklagar detta och tycker nog att man borde ha kunnat följa SÖ:s rekommendation om att för intagning 1975/76 använda samtliga 15 lärarhögskolor.

Det sägs i svaret att man som kompensation för begränsad intagning vid lärarhögskolorna skulle förlägga ny tillkommande förskollärarytbildning till lärarhögskoleorterna. Detta har inte skett i Uppsala. Vill statsrådet belysa frågan varför Uppsala inte fått en högre intagning för förskollärarytbildning?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Vi är överens om behovet av minskad intagning till lärarytbildningen, och då är det ofrånkomligt att några lärarhögskolor drabbas. Beträffande Uppsalas situation – jag vill nämna den eftersom herr Alsén speciellt lägger tonvikten på sin hemkommun – vill jag erinra om att vi inte ensidigt tar bort utbildning från Uppsala. Så t. ex. har under senare år ett seminarium för huslig utbildning i Mellansverige lagts ned, men då drabbades inte det seminarium som ligger i Uppsala – det var det seminarium som fanns i Stockholm som berördes. Seminariet i Uppsala har också att räkna med ett ökat antal studerande framöver. I fråga om förskollärarytbildningen har Uppsala redan ett ganska kraftigt intag av sex klasser. Vi menar därför att det inte finns anledning att öka förskollärarytbildningen ytterligare just i Uppsala.

Naturligtvis finns det praktiskt taget alltid behov av mer personal-samråd än vad man hinner med. Det är att beklaga om personalen inte har känt sig tillräckligt informerad. Men jag vill notera att när arbetsgruppen nu har lagt fram sitt förslag för 1975/76 och regeringen har fattat sitt beslut uppdrar vi åt SÖ att överväga konsekvenserna för personalen vid lärarhögskolorna. I det sammanhanget är det självklart att ett samråd skall äga rum.

Herr ALSÉN (s):

Herr talman! Givetvis får jag acceptera resonemanget att man i Uppsala har en ganska kraftig intagning i dag till förskolorna. Men jag noterar

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om lågstadieläro-
utbildning i Gävle*

samtidigt att Uppsala har drabbats speciellt i förhållande till samtliga andra orter. Vi kommer att mista intagningen till lärarutbildningen för klasslärare fr. o. m. 1975/76 och får ingen ökad intagning till förskolläro- utbildningen. Jag beklagar detta från de utgångspunkter vi betraktar denna fråga, men jag kan samtidigt förstå departementets syn.

Jag vill till slut understryka ett resonemang som utbildningsutskottet tidigare har fört. I betänkandet 17 år 1974 sägs följande: "Det är enligt utskottet angeläget att man snarast löser frågan hur resurserna vid läro- högskolorna smidigt skall kunna överföras från grundläggande läro- utbildning till fortbildning och omvänt."

Att det föreligger ett behov av en omfattande och kontinuerlig läro- fortbildning framstår väl ganska klart om man beaktar den ålders- fördelning som finns inom läro- kårerna i dag. Mellan 80 och 85 % av vissa läro- grupper – jag tänker då på adjunkter och lågstadieläro- rare – är under 40 år och har alltså mänskligt att döma minst 25 års läro- verksamhet framför sig i en skola som uppenbarligen kommer att förändras radikalt under den tiden. Jag hoppas därför att man vid den planeringen särskilt beaktar de resurser som finns i en högskoleort som Uppsala.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 11 Om lågstadieläro- utbildning i Gävle

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN erhöill ordet för att besvara herr Gill- ströms (s) i kammarens protokoll för den 27 januari intagna fråga, nr 50, och anförde:

Herr talman! Herr Gillström har, mot bakgrund av ett förslag framlagt av en särskild arbetsgrupp inom kanslihuset rörande intagningsplatser inom klassläro- utbildningarna, frågat om jag vid det slutgiltiga beslutet kommer att ta hänsyn till det integrationsarbete som pågår mellan för- skolläro- och lågstadieläro- utbildningarna i Gävle så att detta kan för- bättras och utvecklas.

På grundval av arbetsgruppens förslag fattade regeringen ett plane- ringsbeslut om fördelning av intagningsplatser på olika orter vid rege- ringssammanträdet den 23 januari 1975. Beslutet innebär att någon in- tagning till lågstadieläro- utbildningen i Gävle inte kommer att ske läsåret 1975/76. Beslutet gäller under förutsättning att riksdagen godkänner för- slagen om läro- utbildningens omfattning i årets budgetproposition.

Inför den minskning av läro- utbildningen som har föreslagits i årets budgetproposition har arbetsgruppen föreslagit en fördelning av in- tagningsplatser. Fördelningen har bl. a. skett med utgångspunkt i principen att öknings i förskolläro- utbildningen läsåret 1975/76 i första hand bör ske vid läro- högskolor som får vidkännas en minskning i utbildningen av klasslärare. Denna princip har följts även beträffande Gävle. Jag vill också framhålla att den föreslagna dimensioneringen av lågstadieläro-

utbildningen med 168 platser inte räcker till mer än en klass på 24 lärarkandidater vid sju av landets femton lärarhögskolor.

Som jag har påpekat gäller planeringsbeslutet endast 1975/76. Det hör nu till arbetsgruppens uppgifter att överväga den mer långsiktiga planeringen av lärarhögskoleorganisationen.

Det integrationsarbete som har utvecklats i Gävle kan givetvis fortsätta under termin 3-5 i den lågstadieläro-utbildning som även läsåret 1975/76 kommer att bedrivas där.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka fru statsrådet för svaret.

Någon kanske undrar varför den här frågan ställts, när man utan vidare mot bakgrund av den förvärrade lärararbetslösheten accepterar en radikal nedskärning av antalet utbildningsplatser vid lärarhögskolorna. Skälet är enkelt: det fåtal platser som blir kvar måste fördelas på ett ur alla synpunkter riktigt sätt. Tyvärr synes inte arbetsgruppen ha haft alla fakta klara för sig vid fördelningen. Under alla förhållanden har man glömt den pedagogiska faktorn. Man har inte tillräckligt tänkt på den koppling som förordats mellan klasslärarutbildning och annan utbildning.

Barnstugeutredningen och senare SIA har pekat på nödvändigheten av ett samband mellan verksamheten i förskolan och grundskolan. Det kräver i sin tur en samordning av utbildningen av förskollärare och klasslärare. Forskningsrapporter från senare tid understryker vikten av kontinuitet mellan förskola och lågstadium, eftersom barnen befinner sig i samma utvecklingsskede.

Totalsynen på läsinläring och lästräning talar för integration av förskol-, klass- och speciallärarutbildning. Utifrån SIA:s förslag borde också fritidspedagogutbildningen tas med i samordningen.

Departementets arbetsgrupp har tydligen inte känt till att Gävle har en långt driven samordning av förskolläro- och klasslärarutbildningen, att Gävle lärarhögskola och förskoleseminarium redan för precis ett år sedan skrev till regeringen och SÖ med anhållan om att få försöksverksamhet med integration av utbildningen av dessa fyra kategorier, att barnstugeutredningen i Gävle-Sandviken satsar 340 000 kr. på en försöksverksamhet i barnstugorna med inriktning mot samverkan med skolor och koppling till förskolläro- och klasslärarutbildning, samt att Gävle kommun i det s. k. BUV-projektet har en organisatoriskt genomförd samordning av all barn- och ungdomsverksamhet under skolstyrelsen, sociala centralnämnden, fritidsnämnden och centrala kulturnämnden. SIA har för övrigt presenterat den sistnämnda verksamheten i sitt betänkande.

Tillsammantaget är detta en samverkan ute på fältet, som kanske inte finns någon annanstans i landet. Dessa rent kommunala åtaganden kräver en statlig insats i form av samordning av motsvarande läro-utbildningsgrenar. Även om inte arbetsgruppen har vetat detta, så sätter jag ändå mitt hopp till fru statsrådet, som för ett år sedan uppvaktades på den här punkten av barnstugeutredningens ordförande och sekreterare samt av representanter för SÖ.

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om lågstadieläro-
utbildning i Gävle*

Allt progressivt arbete på den här sektorn riskeras att ointetgöras, om lågstadieläro-utbildningen dras in. Vill statsrådet – om ingen ändring sker nu – medverka till att hänsyn tas till dessa synpunkter inför läsåret 1976/77?

Fru statsrådet HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Arbetsgruppen har haft att väga samman en mängd faktorer när det gäller att försöka bedöma konsekvenserna av sina förslag och däribland finns naturligtvis även de pedagogiska faktorerna. I detta arbete har man också samrått med skolöverstyrelsen.

När jag uppvaktades beträffande det integrationsarbete som sker vid Gävle läro-högskola beträffande förskolläro-utbildningen och lågstadieläro-utbildningen uttalade jag en uppskattning av detta arbete. Det kan jag göra även nu. Däremot kan jag inte i dag lova någonting för framtiden. Det planeringsbeslut vi nu talar om gäller 1975/76 under förutsättning av riksdagens godkännande och innebär inte något ställningstagande för framtiden.

Herr GILLSTRÖM (s):

Herr talman! Det föregående svaret till herr Alsén angående Uppsala är ganska intressant därför att statsrådet i pressmeddelandet rörande arbetsgruppens förslag säger att Uppsala är gynnat när det gäller utbildningsutbudet totalt sett. Förutom hela universitetssidan finns där t. ex. utbildning av ämneslärare, förskollärare osv. Det är en lång uppräknin-
g av utbildningslinjer i meddelandet.

Hänsyn har alltså tagits till utbudet på utbildningssidan och då frågar man sig om så har skett bara beträffande Uppsala. Jag kan hänvisa till att U 68 egentligen inte har sagt någonting alls om Gävle. Det betyder alltså att det utbud som finns i Uppsala inte på långa vägar finns i Gävle, där ändå en nedskärning av verksamheten sker.

Jag vill också gärna instämna med herr Alsén när han pekar på den oro som personalen känner vid de läro-högskolor som på ett eller annat sätt drabbas. Jag hoppas att samråd kommer att äga rum med personalen på läro-högskolorna inför den fortsatta planeringen av läro-utbildningen på klassläro-sidan.

Jag ber med detta att än en gång få tacka för svaret.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 12 Om USA:s hållning till de oljeproducerande arabstaterna, m. m.

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om USA:s hållning
till de oljeproducerande
arabstaterna,
m. m.*

Herr utrikesministern ANDERSSON erhöll ordet för att besvara herr *Takmans* (vpk) den 10 januari framställda interpellation, nr 4, och anförde:

Herr talman! Herr *Takman* har i en interpellation till mig ställt följande frågor:

1. Överväger regeringen att markera ett avståndstagande från USA-imperialismens aggressiva hållning till de oljeproducerande arabstaterna?

2. Har regeringen uppmärksammat den opinion som uttrycks i de oljeproducerande arabstaterna beträffande det internationella energiprogrammet, som tillkommit på Henry Kissingers initiativ och står under USA:s ledning?

3. Drar regeringen – utifrån Kissingers uttalanden att militär intervention mot oljeproducerande länder inte är otänkbar – några slutsatser beträffande ändamålsenligheten av den överenskommelse om medlemskap i det internationella energiprogrammet, som den svenska regeringen undertecknade den 18 november 1974?

Svenska regeringen har konsekvent tagit avstånd från våld eller hot om våld som ett medel att lösa intressekonflikter mellan stater. Som jag nyligen haft anledning att framhålla i riksdagen avvisar vi bestämt alla tankar på en konfrontation med de oljeproducerande länderna som kan skapa motsättningar till dessa. Jag tillade att vi därför också anser det felaktigt att ens i hypotetisk form föra resonemang om våldsanvändning i detta sammanhang.

Jag är liksom herr *Takman* medveten om att det i vissa oljeproducerande stater har riktats kritik mot det internationella energiprogrammet och att misstänksamhet på sina håll kommit till uttryck mot dess syften. Men opinionen har ingalunda varit enhetlig. Vi bör hålla i minnet att OPEC-staterna många gånger har uppmanat de oljekonsumerande länderna att aktivt engagera sig för besparingsåtgärder samt för arbetet på alternativa energikällor, vilket just är ett av energiprogrammets huvudmål. Likaså har OPEC:s medlemsstater gemensamt välkomnat konsultationer mellan konsumenter och producenter. Senast vid sitt möte i Alger den 24–26 januari i år uttryckte sig OPEC-staterna positivt om en dialog med konsumentländerna och förklarade sig beredda att delta i en internationell konferens för ändamålet.

Svenska regeringens beslut om en anslutning till det internationella energiprogrammet föregicks av mycket noggranna överväganden. Vi ansåg att det svenska intresset av en tryggad oljeförsörjning i ett krisläge bäst tillgodosågs genom ett svenskt deltagande i programmet. En proposition härom kommer att framläggas nästa månad, och vi kommer då att få möjlighet att mera utförligt diskutera frågan här i riksdagen. Jag vill för dagen begränsa mig till konstaterandet att ingenting inträffat sedan vi anslöt oss till samarbetsprogrammet som föranleder mig att ifrågasätta riktigheten av regeringens beslut. Vi har genom vår anslutning

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om USA:s hållning
till de oljeproducere-
rande arabstaterna
m. m.*

påtagit oss vissa förpliktelser som framgår av överenskommelsen om det internationella energiprogrammet. Vi har inte genom vårt deltagande i organisationens arbete gjort några ytterligare åtaganden.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret.

Min interpellation var närmast föranledd av Henry Kissingers intervjuuttalande i Business Week den 13 januari att en amerikansk militär intervention mot oljeproducerande länder inte var otänkbar. Han använde uttrycket "strangulation", strypning eller strupgrepp, och han använde det inte för att karakterisera ett eventuellt nytt oljeembargo mot USA. Det gällde "den industriella världen", hans beteckning för ett antal av de mest utvecklade kapitalistiska staterna. Med välkänd omtanke skall USA:s statsledning ställa diagnosen och göra ingripanden för deras räknning.

Vad som inte går att påverka med dollarfonder och CIA går kanske att klara av med bombflyget och marinkåren. Frågan är bara, som en amerikansk politisk tecknare undrade, hur man skall bomba araberna utan att förstöra oljan.

"USA:s utrikesminister vet mycket väl att detta är ett farligt språk", skrev en korrespondent i engelska Financial Times den 15 januari, "därför att i klartext är detta ett hot att angripa och med amerikanska trupper ockupera stora delar av vissa arabländer, av vilka de flesta nu är västvänliga i större eller mindre utsträckning. Det kan ses som en del av en planmässig amerikansk skrämsele kampanj som började i september när president Ford gjorde ett mera förtäckt uttalande i samma stil. --- Sedan dess har man envetet läckt ut att Pentagon har beredskapsplaner att ockupera arabiska oljefält vid Persiska viken i händelse av ett nytt oljeembargo."

Denna beredskapsplan går under kodbeteckningen "Petroland", och ett sådant språkrör för det officiella Washington som professor Robert Tucker vid Johns Hopkins-universitetet framställde i tidskriften Commentarys januarinummer en militär operation mot Persiska vikens oljefält som en ganska enkel historia. Vi hörde något liknande på sin tid om Vietnam. Naturligtvis skulle verkligheten bli en helt annan. Oavsett var och hur USA gick till angrepp skulle försvararna nästan säkert hinna förstöra oljefälten för lång tid framöver. Och USA skulle, som den citerade korrespondenten i Financial Times skriver, vara totalt ur stånd att genomföra samtida operationer mot alla de oljeproducerande länderna i Mellersta Östern och Nordafrika. "En isolerad operation i ett område", säger han, "skulle omedelbart besvaras med ett fullständigt och samordnat oljeembargo i alla övriga - troligtvis även med Iran inbegripet."

Det är USA:s krigshot, om det genomförs i praktiken, inte arabstaternas politik, som skulle göra den ekonomiska strypningen till en realitet. Och de första offren skulle bli Sverige och i stort sett hela Västeuropa, som ju tar det mesta av sin olja från Mellersta Östern. Jag förbigår här alla

andra konsekvenser av ett sådant krig, som givetvis – och detta är kanske avsikten – skulle flyta samman med den ytterligt explosiva situationen på den israeliska sidan av samma område. Om Fords och Kissingers uttalanden över huvud taget skall tas på allvar är de ett cyniskt spel med världsfreden.

De är framför allt typiska uttryck för den neokolonialistiska petroleumfront, som USA-imperialismen håller på att organisera. Den går under ett rumsrent och oskyldigt namn, IEP, det internationella energi-programmet, och det hör till vår tids tragiska paradoxer att Sverige, om riksdagen godkänner regeringens proposition nu under våren, går in i detta ödesdigra företag.

När handelsminister Feldt på den svenska regeringens vägnar under-tecknade överenskommelsen om IEP den 18 november 1974, hänvisade han i en samtidig deklARATION till erfarenheterna från den s. k. oljekrisen 1973–1974. Då hade både råoljeimporten och importen av raffinerade produkter, dvs. bensin och eldningsolja, störts. "Då större delen av vår import av dessa produkter kommer från IEP-länderna, bör en svensk anslutning till IEP stärka vår försörjningstrygghet", sade herr Feldt.

Varför har vi varit så helt beroende av IEP-länderna eller rättare sagt de multinationella bolag som opererar där? Och hur skulle en fastare bindning till "IEP-länderna", till de multinationella energibolagens kartell, stärka vår försörjningstrygghet i fortsättningen? Det är ju USA som tagit initiativet till IEP och som med ett järnhårt grepp kommer att behärska och styra denna petroleumfront, riktad i första hand mot OPEC-länderna, de oljeproducerande länderna – samma USA som sedan flera generationer gjort det möjligt för de multinationella oljebolagen att behärska och plundra underutvecklade länder och genom prisöverenskommelser, marknadsuppdelning, interna kapitalrörelser och tusen andra manipulationer plundra också konsumenter och skattebetalare i ett land som Sverige.

"Oljebolagens mål är att göra vinster, ej att förse oss med olja. Detta är grundorsaken till energikrisen." Så skrev en känd svensk ekonom, som står regeringen nära, i Dagens Nyheter den 11 december 1973. Och ekonomen i fråga, Gunnar Adler-Karlsson, visade liksom ett stort antal ekonomer i USA och andra länder inkl. de socialistiska staterna har gjort, att dessa multinationella företag *skapade* oljekrisen och tack vare denna syntetiska kris gjorde de mest fabulösa vinsterna i oljeexploateringens historia.

Exxon, som Esso numera heter, hade under tredje kvartalet 1973 redovisat en vinstökning på 81 %, Gulf 91 %, Mobil 64 % osv. Andra mindre bolag, som kanske hade mindre möjligheter att manipulera med bokföringen och mindre möjligheter att på det sättet trollo undan huvudparten av profiterna, visade nog bättre vilka stora pengar det rörde sig om. Ett sådant bolag, Occidentalbolaget, redovisade under samma kvartal en vinstökning på 7 153 %.

Så såg krisen ut för de multinationella energibolag, som blockerar vägen

*Om USA:s hållning
till de oljeproducerande
arabstater-
na, m. m.*

mellan producentländerna och konsumentländerna. Dessa multinationella giganter har raffineringkapaciteten, de har till stor del tankerflottorna, och de behärskar i många länder, såsom i Sverige, mellan 80 och 100 % av detaljhandeln i bensin och eldningsolja.

Det sägs nu i utrikesministerns interpellationssvar ungefär detsamma som i handelsminister Feldts deklARATION på sin tid, nämligen att svenska regeringen ansåg att "det svenska intresset av en tryggad oljeförsörjning i ett krisläge bäst tillgodosågs genom ett svenskt deltagande i programmet". Sverige skall möta nya krislägen med händer och fötter bundna av samma multinationella oljekartell och samma regering som skapade den tidigare oljekrisen och vars vicepresident numera till råga på allt heter Rockefeller.

Detta är inte vad elementära läroböcker i psykologi definierar som klokhet: förmåga att dra nytta av erfarenheter. Detta är att med öppna ögon skänka bort beslutanderätten över den svenska energipolitikens tyngsta del till världens mäktigaste och mest hänsynslösa finansmän i New York och London. Och det är att acceptera en fortsatt utplundring av svenska konsumenter till förmån för samma rövarhövdingar.

Regeringen föreslår nu i en proposition att ett statligt bolag för inköp av råolja och oljeprodukter skall bildas. Man frågar sig vad detta bolag skall få för funktion om Sverige blir fast i IEP.

Det är verkligen synd att inte förarbetena till IEP, dvs. Henry Kissingers samlade tal, intervjuer och skrifter om denna neokolonialistiska petroleumfront, finns i en volym lättillgänglig för alla. Det är nu en mödosam uppgift att leta upp delar av talen eller hela talen på många håll. Gång på gång har Kissinger slagit fast att IEP är till för att bl. a. hindra direkta handelsavtal och försäljningstransaktioner mellan ett oljeproducerande och ett oljekonsumerande land. Om energikrisen tillåts att fortsätta obehindrat, sade USA:s utrikesminister i sitt tal inför den s. k. världsenergikonferensen i Detroit den 14 november 1974, "kommer vissa länder att frestas att tillförsäkra sig ensidiga fördelar genom separata överenskommelser med producenterna på bekostnad av det samarbete som erbjuder den enda förhoppningen om överlevnad i det långa loppet".

I sin mycket utförliga intervju i Business Week den 13 januari sade Kissinger att "det politiska problemet är att hela västvärlden med undantag möjligen av USA lider av politisk ohälsa, av inre osäkerhet och av brist på ledning". Men nu skall det alltså bli ledning inom ramen för den s. k. konsumentensolidaritets som Kissinger upprättar. Det skall bli ledning över dessa länder, Italien, England, Danmark, Belgien, Japan och givetvis också Sverige, som lider av politisk ohälsa och brist på ledning.

Som bekant skall det upprättas en oljefond på 6 miljarder dollar under Internationella valutafonden, som vid sidan av Världsbanken har de största erfarenheterna av hur man med lån, löften och hotelser kan hålla reaktionära regimer under armarna och omöjliggöra progressiva regimers existens. Men dessutom skall det bildas en fond på 25 miljarder dollar, inte av USA:s och övriga IEP-länders pengar utan av OPEC:s, de ol-

jeproducerande ländernas, oljeinkomster. Och denna fond skall USA ha så säkert i sin hand att både exportländerna och importländerna kan hållas i USA-imperialismens skruvstäd. Syftet med denna fond deklarerade Kissinger med all öppenhet i Business Week-intervjun:

”Ett sätt att få vissa av industriländerna att rätta in sig i ledet är genom de villkor som är förbundna med de fondmedel som kan bli tillgängliga.”

”Det är ganska fantastiskt att de länder som har pengar att låna ut inte har blivit tillfrågade”, uppgav Dagens Nyheter den 17 januari att handelsminister Feldt skulle ha yttrat innan han föregående dag reste till en valutakonferens i Washington. ”Det är ren maktpolitik det gäller”, fortsatte den ekonomiska skribenten i Dagens Nyheter.

Maktpolitiken är förstas avsedd också för Västeuropa. Utvecklingen i Frankrike och Italien och de kommunistiska partiernas starka ställning där nämns med oro av Kissinger i Business Week-intervjun. Men maktpolitiken gäller i första hand de nationella och ekonomiska självständighetssträvandena i u-länderna.

OPEC är det första lyckade försöket av råvaruproducerande länder att genom ett någorlunda enigt framträdande få upp råvarupriserna till en rimlig nivå. Vi minns hur det var för bara två tre år sedan när USA med ekonomisk krigföring och insatser av CIA kunde störta Salvador Allendes progressiva regering i Chile. Kopparpriset på världsmarknaden sänktes på ett mystiskt sätt med en tredjedel när regeringen Allende tillträdde. Chiles helt dominerande exportprodukt gav plötsligt mycket mindre utländsk valuta, samtidigt som dollarvärdet sjönk och alla importpriser gick i höjden. Den som ledde den ekonomiska krigföringen mot Chile och CIA:s operationer inom Chile var händelsevis samme Henry Kissinger som nu leder den ekonomiska krigföringen mot OPEC-staterna.

Dessa länder har aldrig fått bestämma priset på vete, traktorer, verktygsmaskiner och annat de måste importera. Men när de nu själva vill ha ett ord med i laget om priset på den enda produkt de har att sälja, en produkt som för övrigt inte varar i all evighet utan på sin höjd något decennium, då bildas IEP för att tvinga dem till underkastelse. Priset på u-ländernas råvaror skall nu som i det förgångna bestämmas av andra krafter än u-ländernas egna företrädare.

Vad säger OPEC-länderna om Kissingers projekt? Utrikesministern hänvisar till OPEC-staternas möte i Alger den 24–26 januari och den påstådda vänskapliga attityden till ”konsumentländerna”, vilket väl i detta sammanhang skall tolkas som IEP-länderna. Men det är allmänt känt att kanske flertalet av de 13 OPEC-staternas företrädare betecknade IEP som ett instrument för USA-imperialismen, ett instrument för konfrontation med och förtryck av oljeproducerande och andra råvaruproducerande länder. Världlandet Algeriets utrikesminister Bouteflika skrädde sannerligen inte orden i sitt öppningstal den 24 januari. Och enligt ett pressmeddelande från de interna överläggningarna hade Algeriets in-

*Om USA:s hållning
till de oljeproducerande arabstaterna,
m. m.*

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om USA:s hållning
till de oljeproducere-
rande arabstaterna,
m. m.*

dustriminister Belaid Abdessalam betecknat IEP som en "krigsmaskin mot vårt folk".

Det är riktigt att OPEC-mötet slutade med ett formellt erbjudande till de industrialiserade oljekonsumerande staterna att samlas till en internationell konferens om energi, råvarutillgångar och utveckling av världens ekonomi. Men man protesterade mot den myt som sprids så envist från Washington, att den galopperande inflationen i USA och Västeuropa är orsakad av producentländernas höjda oljepriser. Det är tvärtom denna inflation som är orsak till stegringarna av oljepriserna. OPEC vill ha en överenskommelse om att likviderna för oljan blir värdebeständiga med hänsyn till inflationstakten i den kapitalistiska världen och nerskrivningen av dollarn.

Henry Kissinger å sin sida vill som bekant inte ha någon konferens med de oljeproducerande staterna förrän han fått disciplin på IEP-staterna, så att han kan skjuta dem framför sig i ett frontalt angrepp på OPEC-staterna och deras berättigade krav på rimlig betalning för oljan.

Olyckligtvis är inte OPEC-staterna ett politiskt homogent block. Det har inte saknats varningar mot vissa yttringar av vissa OPEC-staters politik. Fidel Castro använde ett viktigt avsnitt av sitt tal den 18 oktober 1974 inför Fackliga världsfederationens möte i Havanna till en kritisk analys. Låt mig citera ett kort avsnitt:

"De" – OPEC-staterna – "har faktiskt ännu inte utvecklat en ekonomisk strategi visavi den tredje världen, som är deras naturliga allierade", sade han. "Den dag då större delen av vissa oljeproducerande länders kapital investeras i den kapitalistiska världen – då kommer olja att upphöra att vara ett instrument för deras befrielse. I stället kommer deras investeringar att bli imperialismens gisslan. Bristen på en riktig linje kan leda till nederlag."

Några OPEC-stater – Irak, Algeriet, Libyen och ett par andra – har ägnat en del av sina oljeinkomster åt bistånd till u-länder. Att andra driver en ultrareaktionär politik på hemmaplan och en investeringspolitik utomlands av just den typ som Fidel Castro fördömde är ingen ursäkt för något kapitalistiskt land att delta i en konfrontationspolitik mot OPEC och i realiteten mot alla andra länder som äntligen försöker få en anständig betalning för sina råvaror.

Herr talman! Den svenska regeringen bör stoppa arbetet på propositionen om anslutning till Kissingers neokolonialistiska petroleumfront. Sverige bör köpa oljan direkt från producentländerna och nationalisera de multinationella energiföretagens tillgångar i Sverige. Det är alternativet till IEP. Det är ett alternativ till gagn både för det svenska folket och för folken i u-länderna.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! På några punkter skall jag kommentera vad herr Takman har sagt. Vi får om några månader – i samband med propositionen om vårt deltagande i IEP och dessutom i samband med energipropositionen

– tillfälle att diskutera alla de frågeställningar kring bl. a. vår oljeförsörjning som herr Takman nu tog upp.

Vi är eniga på en punkt, nämligen om att krig inte är någon väg till en lösning av världens oljeförsörjningsproblem. Därvidlag har jag för 14 dagar sedan här i kammaren gjort alldeles klara uttalanden å regeringens vägnar. Det är bara på förhandlingarnas väg man kan komma fram, och just oljeklubben har som en av sina viktigaste uppgifter att åstadkomma först en dialog och sedan förhandlingar med de oljeproducerande länderna och dessutom med de fattiga länderna, som har kommit ännu mera i kläm under oljekrisen än industriländerna.

Det är en missuppfattning av herr Takman när han tror att de statliga bolag, som vi nu föreslår skall tillkomma för att inköpa olja, inte skulle ha någon uppgift sedan vi har kommit med i IEP. Vi får köpa vår olja varifrån vi vill. I dag köper vi olja inte bara från de stora internationella oljebolagen, utan herr Takman vet mycket väl att en stor del av vår olja köper vi från Sovjetunionen. Det är möjligt att det på sikt, när vår kapacitet att raffinera olja är tillräckligt utbyggd, visar sig vara lämpligt att köpa råolja genom direkta och bilaterala avtal med oljeländer, men vi har ännu inte gått fram på denna väg som en slutgiltig lösning. Det finns emellertid inga som helst hinder i vår anslutning till IEP. Varje land skaffar olja där det kan. IEP:s första centrala uppgift i en kristid är ju att ordna en automatisk fördelning – som vi då får vara med om – av den olja som det är möjligt för industriländerna att skaffa.

Herr Takman gör gällande att USA helt dominerar denna oljeklubb. Om jag fattade honom rätt leds allt vad som sker där järnhårt av Amerikas förenta stater, av dess president, dess regering och dess utrikesminister. Det är nog att ta till litet för hårt, herr Takman. Många länder är med i IEP, och den som har följt tillkomsten av oljeklubben vet att de europeiska länderna – kanske i främsta rummet EG-länderna, däribland Frankrike – sannerligen inte har gett efter på alla sina synpunkter. Man kan säga att det inte alltid är den amerikanska ståndpunkten som har blivit utslagsgivande eller – föreställer jag mig – som kommer att bli utslagsgivande. Europa spelar också här sin roll, och det har i de europeiska länderna alldeles klart uttalats att man icke önskar någon konfrontation med de oljeproducerande länderna. Inom kort – om en månad eller en och en halv månad – kommer väl det första förberedande mötet att hållas mellan oljekonsumentländerna och de oljeproducerande länderna, varvid man skall förbereda en ännu större konferens under våren. Dialogen håller alltså på att komma i gång.

Jag vill bara hänvisa till den kompromiss som skedde när presidenterna i Frankrike och USA för någon tid sedan möttes på Martinique och som ju visar att det var nödvändigt att kompromissa också för Amerikas förenta stater.

Jag skall inte upprepa vad jag har sagt tidigare här i kammaren och vad handelsministern har sagt om varför vi har gått med i energiklubben; det får vi tillfälle att diskutera senare i riksdagen. Men jag vill bestämt

framhålla att, som jag har sagt, några nya skyldigheter utöver dem som för oss är kända i det avtal som vi har skrivit under inte kan påläggas oss, eftersom nya skyldigheter för medlemsstaterna kräver enhälliga beslut. En del av de frågor som herr Takman tog upp i sitt inlägg hörde uppenbarligen till sådant som skulle kunna betraktas som nya förslag som kan komma fram vid förhandlingarna i IEP.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Utrikesministern och jag är eniga om att krig inte löser några problem. Jag tar fasta på det svar som utrikesministern gav till herr Olof Johansson i Stockholm i början av den här vårriksdagen och det klara ställningstagande som fanns där mot Kissingers uttalanden.

Men när det gäller IEP:s funktion har jag hela tiden gått till den mest auktoritativa källan, nämligen till Henry Kissingers egna uttalanden, som är anmärkningsvärt öppenhjärtiga. I min framställning här har jag stött mig på vad jag kallar förarbetena till IEP, dvs. de uttalanden som har gjorts från Washington.

Jag har också läst åtskilliga av de uttalanden med varningar mot en konfrontationspolitik som utrikesministern här hänvisar till och som har gjorts bl. a. av Frankrikes president Giscard d'Estaing. Men Giscard d'Estaing förefaller ha ändrat sig. Frankrike skulle ju från början ställa sig helt utanför IEP, men det verkar som om det har skett en omsvängning, vad den nu kan bero på.

Jag skall inte nu använda allt det material jag har. Jag utgår från att det blir en debatt senare, om inte regeringen är exceptionellt klok och inte låter den här förebådade propositionen bli av.

Sverige har deltagit i de tre stora världskonferenser som ägt rum under 1974 och som sysslat med u-landsproblematiken: världslivsmedelskonferensen, den internationella befolkningskonferensen och FN:s sjätte extra möte om råvarorna. Så långt jag kunnat följa de svenska delegaternas framträdande vid dessa konferenser har jag fått ett mycket positivt intryck. De har framträtt med förståelse för de fattiga folkens kamp. Samma var förhållandet vid UNCTAD:s session i Chile under Allenderegernings tid.

Det har också varit en spirande officiell förståelse – jag säger spirande – i Sverige för u-ländernas krav på en ny internationell ekonomisk ordning, inte minst ett nytt internationellt valutasystem som skulle kunna dämpa verkningarna av den oerhört förödande prisutvecklingen. Det gäller alltså balansen mellan vad u-länderna får för sina råvaror och andra produkter och vad de får betala för sin import. Den snabba inflationen i de flesta kapitalistiska länder har överallt i u-länderna drabbat de fattigaste befolkningsgrupperna hårdast. Samtidigt har Världsbanken och andra organ under USA:s kontroll bidragit till ökade svårigheter för progressiva regimer. Jag vill nämna att utrikesministern i både årets och förra årets budgetproposition, som det numera heter, har vänt sig mot att dessa internationella organisationer – och här återger jag vad som

står i årets budgetproposition – har inskränkt eller inställt sin kreditgivning till länder som genomfört strukturreformer till förmån för befolkningens flertal.

Men nu skall Sverige gå in i ett nytt sådant organ, som redan från starten anges ha just den karaktär som utrikesministern och andra företrädare för den svenska regeringen kritiserat, inte sällan med mycket stor skärpa, under senare år. Jag kan inte se att detta organ – IEP – har någon annan funktion än att sätta press på OPEC-länderna, att permanenta exploateringen av u-ländernas resurser. Det är ett organ mot de fattiga folkens frigörelsesträvanden. Det är ett organ för en politik av gammalt imperialistiskt och neokolonialistiskt märke.

Än finns det emellertid möjlighet, herr utrikesminister, för Sverige att dra sig ur denna ödesdigra historia, och jag vädjar till utrikesministern att överväga saken grundligt, tänka om och medverka till att denna koppling inte blir av.

Herr utrikesministern ANDERSSON:

Herr talman! Det är ganska svårt att diskutera med herr Takman, för herr Takman läser upp uttalanden av Förenta staternas utrikesminister och så säger han att det här är uttryck för IEP:s verksamhet. Ja, men det är det inte. Herr Takman måste skilja mellan uttalanden av dr Kissinger och meningssyftningar från det organ som har bildats med säte i Europa.

Herr Takman säger att Sverige har vid en mängd internationella konferenser – och han räknar upp dem – visat förståelse för de fattiga folken i världen och även förståelse för det program för en ny internationell ekonomisk ordning som Förenta nationernas extrasession antog förra året. Ja, jag skulle kunna räkna upp många svenska initiativ i den vägen, och det glädjande är ju att den svenska riksdagen praktiskt taget enhälligt varje år dessutom anslår relativt stora belopp för att hjälpa fattiga länder och samverka med dem så att de skall utvecklas. Sverige är känt för det.

Menar verkligen herr Takman att medlemskapet i det internationella energioorganet skulle innebära att vår politik gentemot de fattiga länderna ändras på något sätt? Jag har haft många samtal med representanter för både u-länderna och de oljeproducerande länderna – bl. a. arabländerna – sedan vi i november förra året beslöt oss för att underteckna avtalet, och det var bara i ett fall som det förekom en hård diskussion. Men också där tror jag att vi klarade ut den svenska ståndpunkten. I samtliga övriga fall har vi mötts av förståelse. Man förstår mycket väl att vi här i Sverige, där vi är mer beroende än andra av olja för vår energiförsörjning – Sverige importerar som bekant mer olja per capita än något annat land i världen, och mer än 70 % av vår energi kommer ur oljan – är tvungna att se om vårt hus. Man förstår att vi måste söka skapa garantier för vad som kan möta i krigstider – och man bortser ingalunda ifrån möjligheten att sådana tider kan komma igen. Därför

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om USA:s hållning
till de oljeproduce-
rande arabstaterna,
m. m.*

är vi med och har alltid varit med i en internationell organisation som försöker fördela de i krigstider begränsade oljeresurserna. IEP är anslutet till OECD, alltså samma OECD som vi alltid har varit medlemmar i. Det samarbetet med OECD-länderna om en oljefördelning har vi varit med om många år utan att det har kritiserats, såvitt jag vet.

Herr Takman kommer snett därför att han tror att det uteslutande är den amerikanska oljepolitiken IEP följer. Så är det inte. De uppgifter som oljeklubben har beslutat sig för och som finns med i det avtal vi har undertecknat och som riksdagen skall få ta ställning till går ut på att skapa ett krissystem med en automatisk fördelning av olja ungefär i enlighet med det gamla OECD-systemet, som tyvärr sprack vintern 1973–1974. Och det är bl. a. anledningen till att man inom OECD har skapat en särskild oljeklubb. Annars fanns ju systemet inbyggt i OECD. Och utöver detta är det fråga om ett informationssystem avseende den internationella oljemarknaden för att de olika länderna skall få en bättre kontroll över bl. a. de internationella oljebolagens prispolitik, skattepolitik och finanser. Detta är mycket positiva uppgifter, som vi kommer att vara med om. Dessutom skall man ha ett långsiktigt samarbete med producentländerna och u-länderna. Slutligen är det också fråga om att försöka gemensamt utveckla nya energikällor, någonting som vi här i Sverige också är mycket intresserade av, men där vi ännu inte har bundit oss på något sätt utan håller oss avvaktande. Det finns inga förslag ännu, utan vi avvaktar riksdagens beslut.

Jag tycker att herr Takman här försöker få fram en motsättning mellan våra kända och t. ex. på internationella konferenser utomlands mycket uppskattade insatser för att skapa större rättvisa och jämlikhet mellan världens folk och stater å ena sidan och å andra sidan våra försök att på ett avsnitt av vår råvaruförsörjning skapa vissa garantier med tanke på de stora risker som föreligger för att vi på nytt skall hamna i internationella kriser som vi kanske inte kan klara oss ur på annat sätt än genom att solidariskt vara med i ett sådant här organ.

Herr TAKMAN (vpk):

Herr talman! Utrikesministern säger att man skulle få kontroll över de multinationella bolagen genom inträde i IEP. Handelsminister Feldt var mera anspråkslös i den deklaration han gjorde när överenskommelsen undertecknades av regeringen i november. Han talade där om att man hade förhoppningar om att få "insyn" i dessa oljebolags affärer. Jag tror att regeringen skulle lyssna till en del ekonomer som under många år sysslat med dessa bolag och som skulle kunna tala om hur illusoriskt det är att tro att någon enskild stat kan få insyn i, än mindre kontroll över, dessa multinationella giganter.

Sverige är – jag har inte på något sätt förnekat det – beroende av oljetillförseln, och Sverige har på ett nästan ofattbart sätt varit beroende av de multinationella oljebolagen. Jag och mitt parti har velat att Sverige skulle koppla loss från detta beroende, koppla loss från de ansträngningar

som Kissinger nu gör att få rättning i leden gentemot de oljeproducerande länderna, och att Sverige skulle fylla sitt oljebehov genom köp direkt från Sovjetunionen men också från de länder i Mellersta Östern och Nordafrika som kan sälja olja direkt till Sverige.

Det är visserligen mycket litet material som regeringen släppt ut om denna mycket allvarliga överenskommelse, men hittills har jag inte, vare sig i detta material eller i det svar som utrikesministern här har givit, kunnat finna någon som helst rationell motivering *för* att Sverige skulle vara med i IEP. Jag tycker att alla skäl – både de jag har dragit fram här och andra – talar *mot* ett svenskt medlemskap. Det är därför jag har så svårt att fatta att det är så angeläget med denna bindning till en ny organisation som jag inte kan se några som helst förtjänster hos.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 13 Om upphävande av anställningsstoppet vid SJ:s verkstad i Bollnäs

Herr kommunikationsministern NORLING erhöll ordet för att besvara fru *Jonängs* (c) den 14 januari framställda interpellation, nr 12, och anförde:

Herr talman! Fru Jonäng har frågat mig om jag är beredd att medverka till att anställningsstoppet upphör vid Bollnäs verkstadsfilial och att erforderliga investeringar görs med det snaraste.

Beträffande verkstads tjänsten vid SJ kan allmänt konstateras att den successiva moderniseringen av SJ:s lok- och vagnpark har medfört att behovet av underhåll minskat. Som exempel kan nämnas att de moderna lok SJ nu anskaffar kan rulla ca tio gånger så lång sträcka som de gamla loken mellan revisionerna. Nya godsvagnar kräver också betydligt färre revisioner än de äldre modellerna.

Samtidigt som behovet av underhåll har minskat har verksamheten i SJ:s verkstäder rationaliserats. Som jag tidigare har framhållit i svar på enkel fråga angående SJ:s verkstad i Örebro är denna utveckling självfallet i sig positiv men den har fått till följd att viss överkapacitet uppstått i verkstäderna. För att få en så effektiv och rationell organisation som möjligt har SJ dels omfördelat arbeten mellan de olika verkstäderna, dels – genom naturlig avgång – successivt minskat arbetsstyrkan.

Beträffande verkstaden i Bollnäs vill jag först nämna några fakta om verksamheten där.

Verkstaden sysselsätter ca 135 personer, varav 30 är administrativ och arbetsledande personal och 105 är reparatörer. Vid verkstaden sker underhåll och viss nytillverkning av fjädrar, underhåll av truckar och traktorer och vissa andra småfordon samt tillverkning av bufferthylsor och vissa andra plåtarbeten.

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om upphävande
av anställningsstoppet
vid SJ:s
verkstad i Bollnäs*

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om upphävande
av anställningsstop-
pet vid SJ:s
verkstad i Bollnäs*

Några förändringar när det gäller underhåll och tillverkning av fjädrar är inte aktuell. Underhållsarbetena när det gäller truckar och traktorer har ändrats så till vida att det tidigare planmässiga underhållet ersatts med ett behovsprövat underhåll.

För de spårbundna småfordonen av typ motordressiner och motortrallor kommer det planmässiga underhållet i Bollnäs att behållas t. v., men intervallen mellan underhållstillfällena ökas. När det gäller SJ:s behov av buffertthylsor tillgodoses detta sedan länge dels genom tillverkning i Bollnäs, dels genom köp utifrån.

Med hänsyn till de nämnda förhållandena är några nyanställningar vid verkstaden i Bollnäs f. n. inte aktuella. De nyanställningar som på grund av pensionsavgångar m. m. kan bli aktuella på verkstadssidan kommer att ske vid de verkstäder som är direkt engagerade i lok- och vagnunderhållet.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min interpellation. Det var ju inget positivt svar. Det finns alltså fog för den oro som de anställda känner inför Bollnäsverkstadens framtid och som fackföreningen också givit uttryck för vid uppvaktningar både hos kommunikationsministern och hos SJ-chefen.

Jag vill fråga om kommunikationsministern tycker att det sätt på vilket SJ-verkstaden i Bollnäs sköts från centralt håll är tillfredsställande. Är det försvarbart från personalsynpunkt? Är det tillfredsställande från företagekonomisk synpunkt, och är det försvarbart ur arbetsmarknads- och samhällssynpunkt?

1972 uppgav SJ:s centralförvaltning att det fördes vissa diskussioner om förändringar vid verkstaden som kunde bli aktuella vid strukturaliseringar av SJ:s verkstäder. En omorganisation skedde, som vi känner till, 1973. Men fortfarande förs från SJ ett slags låt-gå-politik när det gäller verkstäderna. Enligt uppgift räknar man med att 20 % av verkstäderna skall avyttras för att erhålla en lönsam produktion.

Jag förstår mycket väl att behovet av underhåll minskar allteftersom lok- och vagnpark moderniseras, och att verksamheten måste rationaliseras. Jag har också förståelse för att omfördelning av arbeten sker mellan olika verkstäder. Men vad jag inte förstår är varför man inte utnyttjar den överkapacitet som finns. Man har alltså lokaler, maskiner och arbete som skulle kunna utföras på verkstaden. Men ett anställningsstopp lägger hinder i vägen.

Verkstaden har tidigare haft större och mindre beställningsarbeten i plåt och svets för industriföretagen i bygden. Enligt vad man uppger från näringslivet har den verksamheten varit av stor betydelse för industrin i bygden. De här beställningsarbetena har nu praktiskt taget upphört. Varför låter man inte verkstaden utföra de här arbetena, såsom späningsglödgningar och annat arbete som det finns behov av, och som SJ-verkstaden har skött tidigare på ett välkänt bra och kvalificerat sätt?

Såvitt jag kan bedöma vore det företagsekonomiskt riktigt.

Om vi så ser situationen från personalsynpunkt är det klart att den nedbrytning som en stagnation ändå innebär måste upplevas som oroande och deprimerande. I sju åtta år har man haft anställningsstopp. Och man har en hög medelålder på de anställda – man räknar med att sex à sju man kommer att sluta varje år. Det är den naturliga avgången. Hur skall de kvarvarande då kunna känna trygghet? Måste de inte fråga sig: "Vilka arbetsuppgifter skall dras in nästa gång? Är det jag som skall bli överflödig?" Fackföreningen har sagt sin mening om verkstadens möjligheter och framtid, och den tror på framtiden.

Från företagsekonomisk synpunkt är den utveckling som sker inte tillfredsställande. Man har alltså lokaler, man har utrustning, man har kvalificerad arbetskraft, man har möjligheter till legoarbeta för privata företag runt om i bygden, men man tar inte vara på dessa möjligheter. Genom anställningsstopp och otillräckliga investeringar medverkar SJ i själva verket till en negativ utveckling för verkstaden och till växande svårigheter. Och hur skall verkstaden kunna fortsätta att vara konkurrenskraftig på marknaden och gentemot de övriga SJ-verkstäderna om personalstyrkan skall minskas så mycket? Man har ju de fasta kostnaderna som det gäller att utnyttja så effektivt som möjligt. Man blir inte konkurrenskraftig om man inte har samma möjligheter som andra företag att investera och nyanställa.

Vi bör också se på utvecklingen vid Bollnäsverkstaden från arbetsmarknads- och samhällssynpunkt. Arbetsmarknadsministern var nyligen i Gävleborgs län och konstaterade då att länet fram till 1980 behöver 17 000 nya jobb. Det fordras gemensamma tag för att skaffa fram de jobben. Vad som behövs är alltså en utökning av sysselsättningstillfällena och inte inskränkningar som vid Bollnäsverkstaden. Dessutom förutses för Bollnäsdistriktet under hela 1975 en vikande sysselsättningsnivå inom byggnadsverksamheten ned till den näst lägsta nivån sedan 1966. De reparationsarbeten som är nödvändiga på SJ-verkstaden skulle således om de utfördes medföra jobb även för byggnadsindustrin.

Av svaret framgår, såvitt jag förstår, att det enda verksamhetsområde där förändringar inte är aktuella är underhåll och tillverkning av fjädrar. Beträffande bufferthylsorna är förhållandet det att Bollnäsverkstaden är ensam tillverkare i Sverige. Det är ett fint kvalitetsarbete som utföres där. Av de uppgifter jag har fått framgår att SJ tänker övergå till tillverkning av buffertar i Västtyskland, därför att det blir billigare och är mer rationellt. Jag vore tacksam för en kommentar av kommunikationsministern beträffande just den frågan. Jag finner det nämligen mycket allvarligt om ett statsföretag som SJ samtidigt som det erhåller medel från riksdagen söker sig utomlands med beställningar i ett läge där fler arbetstillfällen behövs här hemma och där SJ:s egna verkstäder har överkapacitet.

Vi har alltså i Bollnäs en SJ-verkstad med lokaler och maskinell utrustning. Vi har, som jag sagt, en kvalificerad arbetskraft, och vi har

*Om upphävande
av anställningsstop-
pet vid SJ:s
verkstad i Bollnäs*

ett bra läge vid norra stambanan. Det finns alla möjligheter att utöka verksamheten genom att ta emot legoarbeten från bygden omkring. Alla förutsättningar är således givna för en positiv utveckling av verkstaden.

Jag vill fråga om kommunikationsministern verkligen inte kan medverka till att SJ-verkstaden i Bollnäs får den positiva utveckling som det finns förutsättningar för.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag har vid flera tillfällen under de senaste åren i riksdagen besvarat frågor och interpellationer som gällt SJ:s verkstadsrörelse eller andra verksamhetsgrenar vid statens järnvägar. Det är inte så länge sedan vi diskuterade verkstadsrörelsen. Det skedde i slutet av oktober i fjol, sedan herr Israelsson hade frågat mig vad jag tänkte göra med verkstaden i Örebro.

Låt mig börja med att säga att statens järnvägar i dag har drygt 30 verkstäder. Alla som sysslar seriöst med dessa frågor är överens om att det i dagsläget är för många verkstäder. De anställdas organisationer, företaget självt och andra som kan betecknas som sakkunniga är överens om att vi har ett för stort antal verkstäder med det program som vi i dag och så långt man kan se framåt i tiden kommer att arbeta efter.

I det läget är det angeläget att man på allt sätt och så snabbt som möjligt försöker komma underfund med hur denna viktiga fråga bör behandlas, naturligtvis främst ur de anställdas synpunkt men också ur berörda kommuners och andra intressenters synpunkt. Vad kan staten – och därmed också SJ-företaget – och andra intressenter göra för att allra först motverka åtgärder som skulle kunna radera det som är värdefullt i det bestående men också för att försöka finna en form för en vettig och rimlig utveckling?

Med anledning av att fru Jonäng nu säger att mitt svar inte innehåller någonting positivt vill jag gärna framhålla – jag har gjort det tidigare också – att man vid sina överväganden om verkstadsrörelsens fortsatta utformning måste ha en samlad syn på problemen, hur illa man än kan tycka om det. Jag är glad över att kunna säga att det i det fallet inte föreligger några skilda åsikter mellan mig och det fackförbund som representerar de anställda. Då vi haft att diskutera SJ:s verksamhet har vi ofta kommit att beröra frågan om verkstadsrörelsens anpassning till SJ:s verksamhet i stort.

Det går tyvärr alltså inte att se på varje verkstad för sig och låta den leva ett eget liv, hur gärna man än skulle önska det. Hänsyn måste vid en samlad bedömning tas till övriga verkstäder och till omfattningen och arten av SJ:s totala underhållsvolymer nu och i framtiden.

Skulle en viss verkstad få utveckla sig expansivt enligt den uppfattning fru Jonäng och säkert många med henne har skulle det förvåna mig mycket om inte någon riksdagskollega från en annan verkstadsort snabbt gjorde sin stämman hörd. Summan av kraven från olika orter skulle innebära en överdimensionerad och ineffektiv verkstadsrörelse, som varken

SJ, de anställda eller berörda kommuner skulle vara betjänta av. Frågan om den fortsatta verkstadsrörelsen och utvecklingen av den är givetvis en utomordentlig viktig fråga, där det på en gång gäller att i all möjlig mån ta till vara det kunnande och de resurser som har byggts upp och att vara öppen för de anpassningar som ändrade betingelser kräver. Det är därför glädjande för mig att när vi nu talar om dessa frågor som rör just Bollnäs kunna säga att sannerligen ingen möda förut har sparats för att diskutera detta.

När jag läste fru Jonängs interpellation kunde jag inte undgå att göra den reflexionen att reaktionen kommer litet sent från fru Jonängs parti. Tag inte det som någon kritik utan bara som ett konstaterande av att redan för ett år sedan började de första diskussionerna om Bollnäs verkstad där jag blev inkopplad. De materialiserade sig i en uppvaktning inför mig i fjol, där jag hade tillfälle att under ett flera timmars långt sammanträffande med partikolleger och fackliga företrädare från verkstaden gå igenom förhållandena mycket grundligt. Jag kan försäkra fru Jonäng om att vi då utförligt behandlade sysselsättningen vid verkstaden, personalsituationen, arbetsobjekten, arbetslokalerna, maskinparken och över huvud taget allt som fanns att diskutera.

Det var en mycket framåtsyftande diskussion som jag sålunda hade med socialdemokratiska riksdagsmän och fackliga representanter.

När jag nu går igenom fru Jonängs interpellation frapperas jag av att en stor del av den består av obekräftade påståenden. Jag har funnit inte mindre än sex eller sju punkter, där fru Jonäng inte är klar över om hon talar sanning eller inte. Fru Jonäng säger på ett ställe att plåttillverkningen vid Bollnäs verkstad, som enligt SJ:s centralförvaltning har relativt liten omfattning, kan komma att flyttas till någon annan verkstad. Fru Jonäng är alltså inte säker. Att bufferttillverkningen *av allt att döma* kommer att flyttas utomlands är också ett påstående som fru Jonäng inte är säker på. Det *förefaller*, säger fru Jonäng, som om SJ:s centralförvaltning söker styra utvecklingen i denna negativa riktning. "Centralförvaltningen", säger fru Jonäng, "talar om den relativt ringa plåttillverkningen. Härvidlag föreligger av allt att döma från centralt håll en direkt styrning mot minskad plåttillverkning."

Jag skall inte citera mer ur interpellationen, men det är förvånande att fru Jonäng inte med ett ord har konstaterat vilket utomordentligt arbete som fram till nu ändå har gjorts från de anställdas sida. Fru Jonäng hänvisar visserligen till att kommunen uppvaktat SJ, och det är helt riktigt, men jag tar detta tillfälle i akt och konstaterar att det som hittills har varit möjligt att redovisa för de anställda det har kommit fram efter de kontakter som ägt rum med början under våren 1974.

Det är klart att fru Jonäng har all rätt att ställa frågan, vilket hon ju också gör. När kan man vänta sig något resultat?

Låt mig då säga att jag inom den närmaste tiden kommer att kalla till mig på nytt de representanter som jag hade hos mig i maj i fjol. Hos mig ligger nämligen sedan den 12 december i fjol en framställning

Tisdagen den
4 februari 1975

*Om upphävande
av anställningsstop-
pet vid SJ:s
verkstad i Bollnäs*

om en uppvaktning med deltagande från den fackliga sidan, socialdemokratiska riksdagsmän, partidistrikt, arbetarkommuner m. fl. Det blir en uppföljning av de diskussioner som vi förde i maj i fjol, då vi gick igenom hela problematiken.

Det arbete som jag har engagerat mig i sedan vi började de här överläggningarna har bestått i att jag vid täta kontakter med statens järnvägar har förvisat mig om att intresse där finns för en seriös diskussion om hela verkstadsrörelsen. Detta har sedan materialiserat sig i att Statsanställdas förbund, som företräder det övervägande antalet om inte rent av alla anställda vid Bollnäsverkstaden, med anledning av våra propåer från i höstas har begärt att vid sammanträde med regeringen få vidareutveckla fackförbundets totala syn på verkstadsrörelsen.

Då skall ni veta, fru Jonäng, att i det läget då fackförbundet på det här sättet har engagerat sig har jag också gjort mig underkunnig om att man är beredd att diskutera hela verkstadsrörelsen vid SJ utan något speciellt undantag. Då skall alla drygt 30-talet verkstäder diskuteras. Då skall en arbetsfördelning om möjligt arbetas fram. Jag säger detta med all respekt för att det är mycket svårt att hundraprocentigt för många år framåt sätta på pränt vad den ena eller andra verkstaden bör syssla med, vilka verkstäder som kan betraktas vara i farozonen och vilka som icke kommer att vara det. Men det är så viktigt att alla de verkstadsanställda vid SJ ganska snart får uppfattning om åtminstone huvudlinjerna för den fortsatta verkstadsrörelsen vid SJ, att det här arbetet bör bedrivas med all skyndsamhet.

Detta är alltså vad som har skett i den här frågan och vad som kommer att ske under den närmaste tiden. I mitt svar till fru Jonäng gjorde jag ett försök att i någon mån tala om vad man redan nu kan säga om Bollnäsverkstaden, men jag erkänner gärna att jag inte påtar mig uppgiften att i ett interpellations svar i dag kunna garantera hur det skall bli med just Bollnäsverkstaden. Det säger jag mot bakgrund av vad jag sagt alldeles nyss.

Jag vill på nytt upprepa att en rad kontakter har tagits från de anställdas sida sedan vi första gången träffades och diskuterade den här frågan i fjol vår, ett kontaktarbete som f. ö. har letts av riksdagsmannen Alftin. Det arbetet kommer att fortsätta, och jag kan försäkra fru Jonäng att ingen möda skall lämnas osparad när det gäller att slutföra det på ett för de anställda vid Bollnäsverkstaden och även övriga SJ-verkstäder tillfredsställande sätt.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Det här var inte precis vad jag väntade mig av kommunikationsministern när han går upp i en interpellationsdebatt. Först angriper han mig därför att jag interPELLERAR. Jag är för sent ute, säger kommunikationsministern vidare och tillägger att det är för all del ingen kritik i detta. Men visst är det kritik. Vad är det annars?

Jag blev överraskad över detta, det måste jag säga. Jag kanske inte

---

*Om upphävande
av anställningsstop-
pet vid SJ:s
verkstad i Bollnäs*

borde ha blivit det, för jag har redan blivit angripen i den lokala socialdemokratiska pressen därför att jag blandade mig i det som jag inte hade med att göra. Men jag väntade mig inte en sådan kritik här.

Jag kommer med obekräftade påståenden, säger kommunikationsministern, och han vet inte – eller det kanske är jag som inte vet – om jag talar sanning eller ej. Det är också ett rätt fantastiskt uttalande. Jag tycker att kommunikationsministern skulle uppskatta om jag inte är kategorisk i mina uttalanden utan bara återger de upplysningar jag har fått. Vad kommunikationsministern citerade nyss är upplysningar som jag har fått genom riksdagens upplysningstjänst. Där står dessa formuleringar, och jag går icke längre än vad de medger. Det har nämligen sagts så mycket i denna fråga att man verkligen kan undra – och det kanske finns större anledning för mig att göra det – vad som är sant eller inte sant.

Jag förstår, och det har jag sagt tidigare, att en rationalisering måste ske av verksamheten vid SJ:s verkstäder. Jag förstår också att det behövs en samlad syn som innebär att man tar hänsyn till samtliga verkstäder. Men det har jag över huvud taget inte ifrågasatt. Jag har t. ex. inte opponerat mig när riksdagen tog beslutet om en ny verkstad i Östersund. Men detta hindrar ju inte att man bör kunna ta upp frågan om just Bollnäsverkstaden. Vad som är angeläget och aktuellt här är beställnings- och legoarbetena, och detta påverkar icke verkstadens förhållande till de övriga verkstäderna.

Jag vill understryka att Bollnäsverkstaden ligger inom det allmänna stödområdet. Det kanske man också bör ha med i bilden. Jag har i tidigare riksdagsdebatter framhållit att jag anser att regeringen satsar alldeles för litet på Gävleborgs län. Det finns anledning att verkligen ta under övervägande att göra en satsning just när det gäller den här verkstaden. Varför skulle man inte utnyttja de möjligheter som finns till beställningsarbeten?

Sedan vill jag notera att jag inte har fått något svar på frågan om den tillverkning av buffertar som skall förläggas till Västtyskland därför att man anser det vara mera ekonomiskt och mera rationellt. Sker det i så fall därför att man tycker att arbetslönerna är höga i Sverige, eller vad kan det vara fråga om?

Sedan är det en annan sak som oroar mig och som jag vill ta upp med statsrådet. Enligt uppgift som jag har fått från SJ centralt anser man Bollnäsverkstaden vara i så dåligt skick att en helt ny verkstad måste uppföras om man skall kunna bedriva en verkstadsrörelse där i framtiden. Det här stämmer inte alls överens med den uppfattning som den lokala företagsledningen har. Det stämmer inte heller med den uppfattning som fackföreningen har, och inte heller med det som jag har sett med mina egna ögon.

Verkstaden är inte alls i så dåligt skick som här görs gällande. Plåtverkstaden är relativt modern, och truckverkstaden har bra lokaler. Verkstadsbyggnaderna är på det hela taget goda och relativt trivsamma. Undantaget är smedjan, som är inrymd i en gammal byggnad med väldiga

*Om upphävande
av anställningsstop-
pet vid SJ:s
verkstad i Bollnäs*

utrymmen. Där arbetar tre fyra man och smedjan är inte tidsenlig. Det finns också en hel del annat som behöver åtgärdas, men den maskinella utrustningen är av god standard. Det finns hypermodern kapsåg och en motorverkstad som lika väl som verkstaden i övrigt kan ta emot mer arbete. Det finns hypermodernt provrum för motorer och det finns nybyggd matsal och nybyggda omklädningsrum. Men det behövs vissa investeringar för att man skall få en bättre arbetsmiljö: nytt tak i en av byggnaderna och diverse underhåll.

Jag vore tacksam för en förklaring till vad SJ menar med sitt tal om att den framtida verksamheten förutsätter en helt ny verkstad. Har man från SJ centralt besökt verkstaden i Bollnäs? Om man inte gjort det skulle det kunna vara en förklaring till att man inte riktigt vet vad man talar om.

Låt mig till sist bara säga: Det finns en fråga, herr statsråd, som jag upplever som mer angelägen än någon annan i mitt riksdagsarbete och som jag upplever ett större ansvar för än någon annan fråga och det är frågan om sysselsättningen. Jag gör det därför att jag vet och känner hur mycket den betyder för varje enskild människa. Jag vet hur viktigt det är att var och en av oss får ha ett arbete som kan ge oss en grund att leva på. Och utifrån den fasta övertygelsen om vikten av att skapa sysselsättning för alla människor i vårt samhälle kommer jag att fortsätta att, som jag har gjort tidigare i riksdagen, motionera, interpellera och på det sätt som jag har möjlighet till ta upp frågor som rör sysselsättningen, inte bara i mitt eget län utan i landet på det hela taget, inte bara för vissa grupper – ungdomar och handikappade – utan för alla som vill ha ett arbete.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Jag har inte någonting att invända mot det som fru Jonäng senast framförde om behovet av att bevaka sysselsättningsfrågorna. Jag sade helt simpelt bara att fru Jonäng i den fråga som vi diskuterar i dag, nämligen frågan om SJ-verkstaden i Bollnäs, är ett år för sent ut jämfört med dem som tidigare kommit till mig från Bollnäs. Jag kan upprepa för fru Jonäng, så att det står helt klart, att det är ett år sedan vi började diskutera Bollnäsverkstaden med företrädare för de anställda i Bollnäs och med företrädare för mitt parti på Gävleborgsbänken. Och den upplysningen tycker jag inte att man skall hålla inne med. För varje månad är viktig när det gäller att diskutera sysselsättningen för de anställda även i Bollnäsverkstaden. Nu hade väl fru Jonäng inte upptäckt detta tidigare, och jag skall därför fortfarande inte kritisera hennes agerande. Till ett annat tillfälle kanske fru Jonäng infinner sig inte ett helt år utan kanske bara någon månad för sent.

Låt mig också när det gäller verkstadsrörelsen vid SJ upprepa vad jag sade nyss. Vid varje verkstadsort, vare sig det är Örebro, Bollnäs Helsingborg, Notviken eller någon av de andra omkring trettioalet som finns, får jag höra samma sak: Vi har lokaler och maskiner – varför

---

*Om upphävande
av anställningsstop-
pet vid SJ:s
verkstad i Bollnäs*

utnyttjar ni inte detta? Mitt svar till dem, vare sig de kommer från den ena eller den andra delen av landet, måste bli detsamma som det jag givit i dag till fru Jonäng: Vi håller på att skapa oss en samlad bedömning av behovet av verkstadsservice vid SJ, och i det arbetet ingår Bollnäs som en viktig komponent. Vi skall alltså med all kraft driva detta arbete. När vi nu sedan så pass lång tid tillbaka som jag nyss sagt har etablerat kontaktnätet med de anställda, med de politiska företrädarna för regionen, med SJ och med de anställdas fackförbund menar jag också, att vi har skaffat oss ett bra underlag för den fortsatta diskussionen. Fru Jonäng är naturligtvis lika välkommen som någon annan att delta i den diskussionen på det sätt som den skall föras. Jag har bara velat underrätta fru Jonäng och kammarens ledamöter om att diskussionen är i full gång och att den debatt som vi för i dag så att säga ligger litet efter verkligheten.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Jag vill understryka vad jag sade tidigare, nämligen att frågan om SJ-verkstan i Bollnäs och dess möjligheter och framtid för mig först och främst gäller sysselsättning och trygghet för dem som är anställda på verkstan. Kommunikationsministern upprepar att jag är för sent ute. Jag vill bara tala om att jag har följt frågan kontinuerligt. Jag har en hel trave med papper i min pärm. Jag har begärt upplysningar, och jag har haft kontakt med arbetarna på verkstan. Jag har ständigt förhört mig om utvecklingen. Jag vill också säga att en av centerpartiets ledamöter på länsbänken i viss mån berört denna fråga i en tidigare framställd interpellation.

Jag vill konstatera att jag fortfarande icke har fått något svar på frågan om bufferttillverkningen skall flyttas utomlands och hur kommunikationsministern ser på detta. Jag vill understryka att jag anser att en sådan åtgärd icke är försvarbar. Jag har till yttermera visso i år väckt en motion om detta under den allmänna motionstiden. Jag hoppas att trafikutskottet skall penetrera denna fråga och även att dess behandling leder till ett konkret resultat eller i varje fall till att vi får klart för oss om det är försvarbart, att SJ som ett statligt företag – med medel från riksdagen – går ut på utlandsmarknaden med beställningar på artiklar som vi kan tillverka här hemma. Jag är glad att jag väckte min motion, eftersom jag tydligen inte får något svar från kommunikationsministern.

Herr kommunikationsministern NORLING:

Herr talman! Nu har hela debatten till slut kommit att handla om bufferttillverkningen. Det är ju alldeles självklart – det behöver knappast sägas av mig – att vid de diskussioner, som vi hade i maj månad i fjol med de representanter som jag tidigare har talat om, ingick naturligen frågan om legoarbeten. Det hade varit märkligt om inte de som kan den här frågan hade tagit upp legoarbetena som en av de viktigaste punkterna.

Nu är det inte bara att bestämma sig för det ena eller det andra, det

*Om upphävande
av anställningsstop-
pet vid SJ:s
verkstad i Bollnäs*

vill jag gärna också ha sagt. Fru Jonäng talade nyss om, att hon medverkade vid tillkomsten av verkstaden i Östersund. Det fordras många legoarbeten till den verkstaden för att man skall få lokalerna fyllda med jobb. Vi vet inte hur mycket legoarbeten som behöver tas in till Östersundsverkstaden, men det rör sig antagligen om en stor del av den totala verkstadsproduktionen. Då är det värdefullt att lägga på minnet att här bör, i linje med den upphandlingskungörelse vi har i landet, möjlighet föreligga att lägga ut och ta in legoarbeten utifrån bl. a. de ekonomiska förutsättningar som det är tal om.

Frågan om legoarbetena vid verkstäderna, inkl. Bollnäs, har alltså aktualiserats för mig för mycket lång tid sedan från Bollnäs, och i anledning av just det kravet kommer en utredning att göras för att vi skall få en klar bild av hela den verksamheten. Saken är redan expedierad och på gång. Det gör ju inget att fru Jonäng har motionerat om det här – men det var också för sent.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Kommunikationsministern vidhåller att jag är för sent ute. I motionen tog jag emellertid framför allt upp bufferttillverkningen utomlands, och den frågan har jag fortfarande inte fått något svar på.

Herr ALFTIN (s):

Herr talman! De problem och frågeställningar som har berörts i fru Jonängs interpellation beträffande SJ-verkstadens framtid i Bollnäs är på intet sätt nya eller okända. Tvärtom förhåller det sig så, att ganska mycket arbete har lagts ned på dessa frågor, och ett flertal uppvaktningar har gjorts såväl hos kommunikationsdepartementet som inför SJ:s centrala ledning. I dessa uppvaktningar har Bollnäs socialdemokratiska arbetarekommun deltagit i flera omgångar, liksom Bollnäs kommun och representanter för personalorganisationerna vid SJ-verkstaden.

Vid den senaste uppvaktningen, som vi gjorde den 16 maj 1974 inför kommunikationsminister Bengt Norling och generaldirektör Lars Petersson, deltog även representanter för samtliga personalorganisationer och för arbetsledningen vid SJ-verkstaden i Bollnäs. Vi tog då upp bl. a. sysselsättningen och personalsituationen i Bollnäs, liksom arbetsobjekt, arbetslokaler, maskinpark och begärda investeringar, ur de anställdas trygghets-, miljö- och sysselsättningssynpunkt inför framtiden. Dessa frågor redovisades noggrant och diskuterades med såväl departementet som SJ:s centrala ledning.

Bollnäs socialdemokratiska arbetarekommun och Gävleborgs socialdemokratiska partidistrikt har nu återigen under januari månad 1975 aktualiserat frågan i kontakter med kommunikationsdepartementet efter en ny framställning till oss under förvintern från personalorganisationerna vid verkstaden i Bollnäs. De förberedande undersökningar som vi gjorde före uppvaktningen visade emellertid att ledningen för Statsanställdas förbund nu har tagit ett eget initiativ och deltagit i en uppvaktning inför

regeringen i frågan och vidare att regeringen på dess begäran tillsatt en särskild arbetsgrupp, som bl. a. skall utreda det framtida behovet av SJ-verkstäder i landet. Detta har sedermera även bekräftats av personalorganisationerna i Bollnäs, som nu väl känner till förhållandet efter information från Statsanställdas förbund.

Med hänsyn till detta läge har vi tills vidare avstått från speciella aktioner i den här frågan för att ge de fackliga organisationerna möjlighet att utreda och framlägga sina egna synpunkter. Det innebär emellertid inte att vi har slutat att bevaka den här frågan. Vi kommer fortsättningsvis från socialdemokratiskt håll i Bollnäs och i Gävleborg att göra allt vad vi kan för att medverka till de anställdas trygghet och sysselsättning vid SJ-verkstaden i Bollnäs.

Beträffande bufferttillverkningen, som fru Jonäng omnämnde, hade jag senast i går kontakter med SJ-verkstaden i Bollnäs. Från personalorganisationernas sida ansåg man, efter den information man hade fått, att man inte med säkerhet kan uttala sig för att tillverkningen kommer att flyttas från verkstaden till utlandet.

När det gäller Bollnäs nya kommun är det klart att vi behöver mycket industri. Vi har ju varit underindustrialiserade, har haft ganska stor dold arbetslöshet bland ungdomar och kvinnor och ofta problem med sysselsättningen i byggnadsbranschen, men vi ser ändå positivt på framtiden. Vi har en del företag, och under detta år har bl. a. Östbergs fabriks AB, Nefab, Bollnäs verkstad, som är inköpt av KF, och Sandvikens AB varslat om nyanställningar. Vi hade också en glädjande befolkningsökning under 1974. Den största ökningen sker faktiskt i en glesbygdsförsamling – Afta församling – i den nya kommunen.

Fru JONÄNG (c):

Herr talman! Låt mig bara säga att med de utgångspunkter jag har när det gäller sysselsättningen vid Bollnäsverkstaden tycker jag att det är mycket bra att vi är många som arbetar med denna fråga.

Sedan har jag kanske under debattens gång kommit underfund med att felet med min interpellation inte var att jag var sent ute utan snarare att jag som interpellant tillhörde "fel parti."

Överläggningen var härmed slutad.

§ 14 Om de fria affärstiderna

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr Svenssons i Kungälv (s) den 14 januari framställda interpellation, nr 13, och anförde:

Herr talman! Herr Svensson i Kungälv har frågat mig om jag dels är villig att redogöra för erfarenheterna – ur såväl personalens som allmänhetens synvinkel – av de fria affärstiderna sedan affärstidslagen upp-

hävdes 1972 och därvid särskilt vill beakta erfarenheterna under 1974 och under decembermånaderna 1973 och 1974, dels är beredd att ange tidsplan och innehåll för den vidare handläggningen i enlighet med riksdagens beslut våren 1974 i fråga om affärstidslagen.

Inledningsvis vill jag framhålla att affärstidsnämnden inte lämnat någon sammanfattande bedömning av verkan av fri affärstid. Min redogörelse i det följande grundar sig därför på de uppgifter som lämnats i nämndens löpande rapportering.

Nämnden har hittills färdigställt 13 undersökningar rörande förändringar av affärstiderna och av de handelsanställdas anställningsförhållanden. Kompletterande undersökningar har utförts bl. a. avseende lokala avvikelser i öppethållandet. Nämndens senaste rapport avser utvecklingen fram t. o. m. augusti 1974.

Nämnden anför att dess undersökningar visar att för handeln som helhet små förändringar inträffat i det kontinuerliga öppethållandet sedan årsskiftet 1971/72. Med kontinuerligt öppethållande avses då att butiker har öppet minst tre söndagar per månad. Utvecklingen är dock inte enhetlig, och för varuhusen är förändringarna mera påtagliga. Dessutom förekommer mellan olika orter stora avvikelser i öppethållandet.

För varuhussektorn gäller enligt nämnden att andelen varuhus med kontinuerligt söndagsöppet ökade från 7 % i november 1971 till 29 % i december 1972. Andelen varuhus med söndagsöppet har därefter sjunkit. Sålunda noterades för augusti 1974 den lägsta nivån sedan affärstidslagen slopades. Andelen livsmedelsbutiker med kontinuerligt söndagsöppet har varit tämligen konstant.

Beträffande förhållandena under decembermånaderna gäller att under december 1973 höll betydligt fler varuhus kontinuerligt öppet på söndagar än vad som var fallet i december 1972. Uppgift för december 1974 saknas än så länge.

Vad gäller de handelsanställdas anställningsförhållanden konstaterar nämnden att arbetstiden har minskat för den fast heltidsanställda personalen vid varuhusen främst till följd av den arbetstidsförkortning som genomfördes år 1972. För den fast deltidanställda och för den extra och tillfälligt anställda personalen vid varuhusen har däremot arbetstiden ökat. Detta är särskilt markant för den sistnämnda personalkategorin. Beträffande andelen arbetstimmar på övertid och på obekvämt arbetstid har den minskat för den fast heltidsanställda personalen men ökat för övrig butikspersonal.

Affärstidsnämnden har genomfört en undersökning av kundstrukturen i söndagsöppna butiker och håller på med en analys av materialet. En redovisning av den betydelse som söndagsöppet har från konsument-synpunkt kommer att ges i nämndens slutrapport.

Beträffande tidsplanen vill jag erinra om att riksdagen förra året uttalade att affärstidsnämndens resultat bör avvaktas. Därefter bör nämndens material analyseras av en utredning som också bör anvisa erforderliga åtgärder.

Affärstidsnämnden beräknas avsluta sitt arbete inom kort. Den av riksdagen begärda utredningen kommer därefter att tillsättas omedelbart.

Herr SVENSSON i Kungälv (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka handelsministern för hans svar på mina frågor, för den allmänna redogörelsen och för beskedet att den av riksdagen begärda utredningen skall tillsättas när affärstidsnämndens slutredovisning inom kort föreligger. Om jag inte är fel underrättad kommer nämnden att göra sin slutredovisning under mars månad. Jag drar den slutsatsen av handelsministerns svar att det då blir en särskild utredning som skall analysera affärstidsnämndens undersökningar och därefter föreslå åtgärder.

Som vi vet varierar öppethållandet ganska mycket från ort till ort, och det är egentligen svårt att finna orsakerna till de här variationerna. Man kan säkert säga att de är flera, och det kan vara rätt svårt att analysera dem. Men jag tror att den främsta orsaken till att utvecklingen varit så återhållsam på vissa orter är det motstånd som finns såväl bland de anställda och affärsinnehavarna som bland konsumenterna.

De affärsanställda har hela tiden varit emot helgöppet, om jag nu får använda det ordet som en sammanhängande term för tiden mellan lördagseftermiddagarna och helgdagsaftnarna fram t. o. m. söndagar och helgdagar. Men de affärsanställda trodde från början att detta öppethållande skulle kunna begränsas med det 100-procentiga tillägg för obekvämt arbetstid som man avtalade sig fram till när det begav sig i slutet på 1971. Så har emellertid inte skett.

Handelsanställdas förbund har då försökt att komma fram avtalsvägen vid ett par tillfällen, men arbetsgivarna har i den situationen hänvisat till lagstiftning. Det är också, herr talman, Handelsanställdas förbunds inställning – man menar att här krävs det en lagstiftning. Det framgår framför allt av det yttrande som de handelsanställda avgav över förra årets motioner.

Även på arbetsgivarhåll finns det säkert många som inte har någon större önskan att hålla helgöppet. Ibland kan de dock tvingas till det av konkurrensskäl. Om t. ex. ett varuhus på en ort beslutar sig för att ha helgöppet, så måste ofta de andra följa efter.

Efter det att jag hade framställt min interpellation i januari fick jag ett brev från en affärsman i Malmö, som skrev så här: "Sannerligen har Du den absoluta majoriteten av de svenska köpmännen bakom Dig om Du lyckas i Din strävan att få en bättre ordning till stånd. Den nuvarande oordningen är helt odräglig."

Det var hans kommentar.

Att det ute hos allmänheten finns ett starkt motstånd mot de fria affärstiderna framgår av de motioner som återkommer här i riksdagen år efter år. Jag har räknat ut att det i år är 38 riksdagsledamöter som har skrivit under sådana motioner – om jag nu har fått med alla. Inom socialdemokratin har också flera partidistrikt uttalat att man vill ha af-

färstidslagen tillbaka. Jag förutsätter att sådana beslut inte hade kommit till utan att det funnits en stark vilja bakom. Jag känner inte till alla distrikt som fattat sådana beslut, men man har gjort det i Stockholm, Östergötland, Gävleborg, Bohuslän och Västerbotten. Jag kan tillägga att mitt eget förbund, Broderskapsrörelsen, också vill ha affärstidslagen tillbaka.

Nu finns alltså denna opinion, trots att olägenheterna ändå har varit relativt måttliga. Jag tror att detta tyder på en oro för att utvecklingen skall gå i ogynnsam riktning i tidens längd. Har det en gång blivit vanligt med helgdagsöppet är det säkert svårt att gå tillbaka till det gamla.

Min fråga gällde också utvecklingen under decembermånaderna därför att de är speciellt intressanta. Vi vet att öppethållandet just under december är betydligt större än under andra månader. Enligt uppgifter som jag har fått från Handelsanställdas förbund i dagarna ökade helghandeln under december 1974 med 15 % jämfört med december 1973. Den uppgiften har affärstidsnämnden tydligen ännu inte fått fram. Det fanns samma trend från 1972 och 1973. Det är alltså under decembermånaderna en stark ökning. Givetvis ställer verksamheten just under december stora krav på de affärsanställda, därför att det ju är en månad då även de behöver ha en del ledighet.

Vad som nu behövs är enligt min mening att det fattas ett politiskt beslut om huruvida vi vill ha affärstidslagen eller inte, och jag menar att den utredning som skall tillsättas bör ha som utgångspunkt att vi skall ha en ny affärstidslag. Det har jag också framhållit i min interpellation. Men härutöver finns det många frågor som behöver utredas, t. ex. möjligheterna att lämna dispenser och hur de i så fall skall läggas, de frivaror som måste finnas och sådant. Men såvitt jag förstår är det ett politiskt beslut som här skall till, och jag hoppas att handelsministern tar hänsyn till det när han skriver utredningens direktiv.

Herr talman! Jag vill sammanfatta mina synpunkter genom att säga att jag hoppas för det första att direktiven ger utredningen i uppdrag att föreslå de bestämmelser som är nödvändiga i en ny affärstidslag, för det andra att det blir en särskild utredning, inte en fortsättning på affärstidsnämnden, och för det tredje – och det är viktigt – att utredningen sker ganska snabbt.

Herr JÖNSSON i Arlöv (s):

Herr talman! Jag vill instämma i vad herr Svensson i Kungälv har sagt. Inom Handelsanställdas förbund finns det en stark opinion för ett beslut om en ny affärstidslag. De förhoppningar vi hyste i samband med att den förutvarande lagen avskaffades har inte infriats. Jag vill därför uttala förhoppningen att den utredning som nu skall tillsättas kommer att arbeta snabbt. Om behovet av en ny och i förhållande till den förutvarande skärpt lagstiftning behövs det egentligen ingen utredning. Utredningen bör därför kunna koncentrera sig på att utreda hur en kom-

mande lag bör se ut och därefter snarast föreslå en sådan, som därefter kan bli föremål för riksdagens behandling.

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

Herr GUSTAVSSON i Ängelholm (s):

Herr talman! Jag har begärt ordet i den här debatten med anledning av att jag i år har motionerat i denna fråga. Det har jag också gjort ett par år tidigare. Jag kan helt instämma i vad herr Svensson i Kungälv här har anfört. Jag vill därutöver också säga några ord.

Handelsministern säger att utvecklingen på detta område inte är enhetlig och att det förekommer stora skillnader i öppethållandet mellan olika orter. Det är helt riktigt. På vissa orter har, kan det konstateras, söndags- och helgdagsöppethållandet ökat, och på andra har det kanske inte ökat. Handelsanställdas förbunds avdelning i Helsingborg företog i höstas en undersökning av öppethållandet. Den visade att en helt vanlig söndag i oktober månad, alltså innan köprushen inför julen hade kommit i gång, hade inte mindre än 59 affärer runt om i Helsingborg öppet.

Det är att hälsa med tillfredsställelse att handelsministern nu meddelar att den beslutade utredningen omedelbart kommer att tillsättas när affärstidsnämndens resultat föreligger. Med hänsyn till affärstidsnämndens arbete bör det finnas ett bra underlag för en utredning och därmed möjligheter för utredningen att snabbt behandla frågan. Det är bara att hoppas att riksdagen snarast, utan onödig tidsutdräkt, föreläggs frågan för beslut, så att vi får slut på det kaos som nu råder i öppethållandet på vissa orter.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Efter de föregående talarnas korta och kärnfulla inlägg skall jag försöka att mycket kortfattat besvara eller kommentera de frågor och uttalanden som gjorts.

Det är först och främst alldeles klart att det blir en särskild utredning och att dess sammansättning kan behöva bli en annan än affärstidsnämndens.

Jag anser det vidare helt klart att utredningsarbetet kommer att kunna bedrivas med snabbhet. För det första finns allt utredningsmaterial nu framtaget – jag anser inte att utredningen skall behöva göra några egna omfattande utredningar annat än i så fall undantagsvis. För det andra avser jag att i direktiven framhålla att skyndsamhet är av nöden.

När det gäller önskemålet om direktivens utformning vill jag för dagen nöja mig med att peka på det förhållandet att det beslut där riksdagen begärde en förnyad utredning var så formulerat att utredningen skulle pröva huruvida behov förelåg av en förnyad reglering av affärstiderna. Det är detta beslut jag har att utgå ifrån när jag skall författa direktiven.

Överläggningen var härmed slutad.

---

*Om betalningsbalansproblemen på grund av de höjda oljepriserna***§ 15 Om betalningsbalansproblemen på grund av de höjda oljepriserna**

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara herr *Burenstam Linders* (m) den 17 januari framställda interpellation, nr 16, till herr finansministern, och anförde:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har frågat finansministern dels om han vill redogöra för de förhandlingar som just hållits i Washington, dels om vilken ställning regeringen har intagit till att delta i den särskilda i-landsfonden för betalningsbalansutjämning.

Frågorna har överlämnats till mig för besvarande.

I Washington sammanträdde den 15 och 16 januari 1975 den s. k. interimskommittén inom Internationella valutafonden. Denna kommitté har 20 ledamöter som representerar fondens samtliga 127 medlemsländer. Det är den norske finansministern som för de nordiska ländernas talan. På dagordningen stod bl. a. frågan om inrättandet av en s. k. oljefacilitet även för innevarande år. Redan under 1974 hade man skapat ett sådant arrangemang som, mycket kortfattat, innebär att valutafonden lånar under sitt namn av oljeländerna och sedan lånar ut pengarna till de länder som främst genom de höjda oljepriserna fått ett stort underskott i sina utrikesbetalningar. I första hand har sådana lån förmedlats till u-länder, även om den största enskilda låntagaren var Italien.

Vid valutafondens årsmöte i oktober 1974 tog den brittiske finansministern Healey upp frågan om inrättandet av en väsentligt större oljefacilitet för 1975. Detta förslag stöddes av de nordiska länderna. 1974 års oljefacilitet omfattade ca 4 miljarder dollar. Det brittiska förslaget syftade till ett arrangemang av storleksordningen 20–30 miljarder dollar för år 1975.

Under hösten 1974 bereddes det brittiska förslaget inom valutafonden. Fondens direktör, holländaren Witteveen, ansåg att en ram på 7–14 miljarder dollar skulle täcka det mest trängande behovet. En oljefacilitet av denna storlek skulle kunna klara återflödet under 1975 om man också beaktar de möjligheter som finns genom den internationella kapitalmarknaden i övrigt och genom enskilda länders direkta upplåning i oljeländerna.

Den tidigare nämnda interimskommittén inom valutafonden hade att ta ställning till detta förslag. Dessutom hade föreslagits olika arrangemang för att söka lätta bördan för de mest utsatta u-länderna. Från valutafondens sekretariat lade man t. ex. fram ett förslag om ett låncarrangemang finansierat genom bidrag dels från oljeproducerande länder, dels från OECD-länder. De finansiella resurser som härigenom skapades skulle överföras till u-länder i form av räntesubvention på lån från oljefaciliteten.

Parallellt med interimskommittén sammanträdde också i Washington den s. k. tiogruppen den 9–16 januari 1975. Denna grupp består av USA, Canada, Japan, Storbritannien, Västtyskland, Frankrike, Italien, Neder-

---

Om betalningsbalansproblemen på grund av de höjda oljepriserna

länderna och Belgien samt Sverige. På dagordningen för detta möte stod bl. a. två andra förslag om återflöde av oljepengar. Några veckor efter valutafondens årsmöte förra året presenterade OECD:s generalsekreterare van Lennep och USA:s utrikesminister Kissinger två liknande förslag om hur i-länderna skulle upprätta ett finansiellt skyddsarrangemang för att klara de mest utsatta i-ländernas behov. Skillnaden mellan förslagen var främst att Kissingerplanen i första hand förutsatte direkta inbetalningar till en fond, medan van Lenneps idé förordade borgensåtaganden för att möjliggöra en på internationell upplåning uppbyggd fond. I bägge förslagen skulle ländernas rättigheter att låna resp. skyldigheter att bidra bestämmas av en på bruttonationalprodukten och utrikeshandeln grundad andel. Skyldigheten att bidra avsåg såväl det ursprungliga lånet som delansvaret vid låntagares eventuella fallisemang. Fondens storlek förutsågs i Kissingers förslag vara ca 25 miljarder dollar. I en särskild teknisk grupp inom tiogrupperns ram bearbetades förslagen under december 1974 och januari 1975.

Dessa bägge förslag – oljefaciliteten och OECD-fonden – blev föremål för diskussioner i interimskommittén resp. tiogruppern.

Inom interimskommittén enades man om att föreslå inrättandet av en oljefacilitet för år 1975. Denna facilitet begränsades dock till 6 miljarder dollar. Från nordisk sida ställde vi oss bakom Wittevcens förslag om ett väsentlig större belopp, eftersom vi vill se valutafonden som den väsentliga mekanismen för multilateralt kapitalåterförande. Enligt vår mening är den givna ramen otillräcklig. Vid kommitténs nästa sammanträde, som är planerat att äga rum i juni, skall läget på nytt diskuteras. Därvid torde man ta upp frågan om en utvidgning av ramen. En sådan utvidgning förutsätter dock att det bestämda motstånd uppges som rests från visst håll inom fondens medlemskrets. Sker inte detta torde andra finansieringsvägar få övervägas. Interimskommittén förordade även att lån från oljefaciliteten till de mest utsatta u-länderna skulle ske med reducerade räntor och fonden skulle från övriga medlemsländer söka bidrag för att möjliggöra en sådan räntesubvention.

Tiogrupperns ministrar hade att för sin del ta ställning till vad man skulle göra med förslaget till en s. k. solidaritetsfond inom OECD för i-länderna. Det bör i detta sammanhang påpekas att en allmän accept av denna fond visade sig vara ett villkor för att man skulle kompromissa fram den tidigare nämnda oljefaciliteten. Från svensk sida anmäldes i diskussionen att man ännu inte tagit ställning till frågan om vår anslutning till solidaritetsfonden. Kommunikén från tiogruppern innebär endast att gruppen är överens om att en sådan fond sedermera borde komma till stånd. Det tekniska arbetet skall närmast slutföras inom OECD:s ram. Detta arrangemang skall således vara öppet för alla OECD-medlemmar. Det finns en rad ännu öppna frågor att lösa i detta förslag framför allt om medlemsländernas insatser skall ske i form av direkta lån till fonden eller borgensåtaganden vid dess upplåning på de nationella och internationella kapitalmarknaderna. Av intresse kan dock vara att beröra

Om betalningsbalansproblemen på grund av de höjda oljepriserna

de villkor som man avser att ställa upp för lån från solidaritetsfonden. Låntagaren måste först i maximalt tillbörlig omfattning ha utnyttjat dels sin valutareserv, dels andra kreditmöjligheter. Solidaritetsfonden är således avsedd att vara en sista utväg. Vidare måste låntagaren underkasta sig vissa villkor beträffande sin ekonomiska politik och sin energipolitik för att kunna få lån.

Herr talman! Jag har med avsikt redovisat de förhandlingar som hölls i Washington relativt ingående i syfte att klarlägga innebörden av de olika förslag som behandlades. Regeringens ställningstagande till valutafondens oljefacilitet har varit positiv. Ett svenskt ställningstagande till i-ländernas solidaritetsfond torde få ske så småningom, när ett färdigt förslag utarbetats. Detta ställningstagande får då göras med utgångspunkt i alla relevanta omständigheter. Om regeringen finner att ett beslut om Sveriges deltagande bör tas, kommer detta självfallet att underställas riksdagens prövning.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Handelsministern har lämnat en intressant redogörelse för de överläggningar som nyligen har ägt rum i Washington om hur man skall hantera de stora störningar i betalningsbalanserna som oljeprisstegringarna har utlöst. Jag ber självfallet få tacka för den beskrivningen.

Överläggningarna har som vi hörde gällt två olika förslag. Jag delar handelsministerns uppfattning att det är viktigt att den internationella monetära fonden får utvidgade möjligheter att ge lån främst åt de underutvecklade länder som hårt har drabbats av oljeprishöjningarna. Handelsministern har däremot egentligen inte haft någonting att säga om det andra förslaget – det som diskuterades inom tiogruppern – och om ett svenskt ställningstagande till det. Det förslaget innebär att man skulle bilda en s. k. solidaritetsfond på 25 miljarder dollar för att utjämna betalningsbalanserna inom OECD-blocket. Vi är, såvitt jag vet, det enda land i tiogruppern som inte har givit besked om att vi önskar vara med i denna fond. Även om handelsministern nu säger att Sverige dröjer med sitt ställningstagande tills fondförslaget har utformats mera i detalj, borde det dock vara möjligt att redan nu göra vissa påpekanden som bakgrund för de svenska ställningstagandena.

Betalningsbalansproblemen är synnerligen allvarliga. Risker är den att alla länder – osäkra om sitt betalningsbalansläge – för en ekonomisk politik som håller tillbaka efterfrågan och därmed sysselsättningen. Följden kan bli en allmän konjunkturedgång och arbetslöshet. Vårt eget betalningsbalansläge är, såsom också framgår av finansplanen, så pass känsligt att finansministern tvekar att föra en verkligt sysselsättningsfrämjande politik. Även om vi i Sverige inte hade någon sådan hämning, skulle risken finnas att andra länder drog åt och att på det sättet efterfrågan på svensk export snabbt skulle minska med allvarliga störningar för oss.

Den obchagliga möjligheten finns också, att allt fler länder ökar de

direkta, protektionistiska handelsrestriktionerna. Med vårt stora beroende av exporten kan vi på den vägen träffas illa av valutaoro.

Jag gör dessa påpekanden därför att det i svensk debatt klart bör framgå att vi har ett starkt egenintresse av att rubbningarna i industriländernas betalningsbalanser kan motverkas. Det är alltså inte på det viset att ett svenskt deltagande i en sådan här fond skulle förutsätta ett oegennyttans självupppoffrande i någon sorts u-landshjälp till i-länder. Så är det absolut inte. Än tydligare blir detta om vi räknar med risken av allvarliga försämringar i vårt eget betalningsläge. I det sammanhanget vill jag påminna om att de beräkningar av bytesbalansen som finns i finansplanen redan visat sig starkt överdriva den svenska exporten föregående år. Handelsbalansunderskottet beräknas nu inte till 1 miljard kr. utan snarare till 3 miljarder kr. Anledningen till denna ytterligare försämring av handelsbalansen är att exporten föll kraftigt i november och december i förhållande till vad man räknat med. Det innebär sannolikt och tyvärr att utsikterna för vår betalningsbalans för 1975 är sämre än vad finansministern räknat med i sin finansplan.

I den magra debatt vi i Sverige hittills haft om denna fond har den tanken också framskytmats, att fonden knappast kan bli funktionsduglig, eftersom alla i-länder – utom möjligen Västtyskland – har underskott och att det alltså inte finns förutsättningar att åstadkomma en utjämning som ger balans i ländernas betalningar. Men denna invändning, som framförts t. o. m. på auktoritativt håll, måste bygga på ett missförstånd. Visserligen är det sant att nästan alla industriländer har underskott i sina bytesbalanser – jag understryker *bytes*balanser. Så långt är det riktigt. Men de stora överskott som oljeländerna nu tjänar in måste de placera någonstans. Överskotten uppkommer ju på grund av att deras *import* inte ökat i takt med exportinkomsterna. Dessa överskott har OPEC-länderna valt att placera i vissa industriländer. De har inte placerats i östblocket eller i u-landsvärlden, av skäl som man möjligen kan gissa sig till.

Men när nu överskotten strömmar tillbaka till vissa i-länder innebär det också att dessa vissa i-länder har överskott i sina betalningsbalanser, även om de har underskott i bytesbalanserna. Man får alltså ett stort kapitalinflöde. Problemet är dock att dessa stora kapitalströmmar som går till vissa i-länder inte innebär någon garanti för att de går till just de i-länder som verkligen behöver dem för att kunna betala sin olja. Det är dessa olikheter i bytesbalansunderskotten å ena sidan och kapitalströmmarna tillbaka från OPEC-länderna å andra sidan som kräver någon mekanism för utjämning.

Det förtjänar kanske att särskilt understrykas att USA inte tillhör de länder som har så stora betalningsbalansunderskott att USA skulle begära andra länders hjälp för att utjämna dessa underskott. Det förtjänar kanske också att påpekas att det att ha en utjämningsmekanism inom i-landsgruppen är motiverat av att dessa länder utsätts för mycket stora störningar och kan behöva en enklare beslutsmekanism än den som den

Tisdagen den
4 februari 1975

Om betalningsbalansproblemen på grund av de höjda oljepriserna

internationella monetära fonden innebär när det gäller att fatta beslut om en sådan här utjämning mellan länderna.

Ibland heter det i en annan typ av argument att en sådan här fond inte skulle fungera därför att "man gjort upp räkningen utan värden", dvs. att man gjort en överenskommelse utan att tala med OPEC-länderna. Det förutsätts när man framför den synpunkten att man på något sätt måste förhandla med oljeländerna om denna omfördelning av kapitalströmmarna. Men av vad jag redan sagt bör det framgå att även denna invändning är felaktig. Oljeländerna har av alldeles fri vilja själva valt att placera sina överskottspengar i i-länderna. Att sedan genom en fond göra olika lån mellan i-länderna är helt möjligt utan att för varje transaktion tala med OPEC. För att bilda denna fond behövs det alltså inte först någon inledande tiggarronda till de olika oljeländerna.

Ibland sägs det också att det skulle vara någon form av aggression mot oljeländerna att bilda en sådan här mekanism för betalningsbalansutjämning. Även här tycker jag att det är ganska svårt att förstå argumentet, att fonden skulle innebära något fientligt. När allt kommer omkring borde även oljeländerna ha intresse av att det inom i-landsgruppen skapas mekanismer för en sådan utjämning, därför att det i sin tur innebär en bättre garanti för att inte i-länderna kastas in i en konjunkturnedgång som även skulle drabba importen från oljeländerna. Oljeländerna borde rimligen vara intresserade av att den typen av nedgång undviks – åtminstone om oljeländerna inte själva har en mycket fientlig inställning till i-länderna.

Det är över huvud taget svårt att förstå att det skulle vara någon form av aggressivitet mot oljeländerna att i-länderna bygger upp ett system för lån sinsemellan. Sådana system har vi ju redan i i-länderna. Sverige har f. ö. nyligen begagnat möjligheterna till att anlita sådana mekanismer. Det är bara storleken som skiljer de här aktuella förslagen från de system som redan finns. Den ökade storleken är motiverad av att påfrestningarna f. n. är större. Man skall också komma ihåg att risken för valutastörningar i i-länderna, inräknat Sverige, i ganska hög grad beror på att oljeländerna vill placera sina pengar kortfristigt och att de är inriktade på att flytta pengarna från det ena landet till det andra allteftersom det bedöms säkrast eller lönsammast att ha pengarna på det ena eller andra stället. Det är sådana omplaceringar som starkt ökar behovet av en form av mekanism för utjämning av betalningsbalansstörningar inom i-landsgruppen.

Herr talman! Jag vill inte göra gällande att man inte kan finna problem av olika slag förenade med att bilda en fond som den som planeras. Jag har inte heller någon inblick i de fortsatta förhandlingar som nu bedrivs om hur ett sådant fondsystem skulle utformas. Eftersom jag inte har det är det svårt för mig att ta slutgiltig ställning. Men jag anser att det finns utrymme för korrigeringar av en del resonemang som har förts i Sverige när det gäller denna fond, och jag är, herr talman, kanske förvånad över att handelsministern inte tog tillfället att göra en del sådana

bemötanden av synpunkter och resonemang som har framkommit i debatten.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Eftersom herr Burenstam Linder gör ett visst nummer av att Sverige skulle ha varit det enda land som inte redan har deklarerat sin beredskap att ansluta sig till det här OECD-systemet, solidaritetsfonden eller vad det kommer att heta, kanske jag skall något mera ingående beröra de viktiga obesvarade frågor som finns i detta sammanhang.

För det första, och det berörde jag i mitt interpellationssvar, finns det de två alternativen huruvida det skall vara en fond som bygger på bidrag från de deltagande länderna eller en fond som baseras på borgensåtaganden. Det är rätt viktigt för de deltagande ländernas del. I det ena fallet gäller det att faktiskt betala ut betydande belopp, och i det andra fallet inställer sig frågan huruvida en fond som enbart har borgensåtaganden från en samling underskottsländer har någon egentlig, rejäl kreditvärdighet på den internationella kreditmarknaden. Den frågan har i varje fall ställts.

För det andra är det – och den oklarheten kommer att kunna undanröjas bara under det pågående utredningsarbetet i OECD – fråga om deltagarkretsens storlek. Bli det 9 eller 24 OECD-länder eller någonting däremellan? Det är också mycket viktigt för att bedöma det här systemets sätt att fungera, värdet att vara med och konsekvenserna i olika avseenden.

För det tredje är det inte så som herr Burenstam Linder utgår från i sina resonemang att det är givet att fonden skall ha som syfte att verka utjämnande på betalningsbalansen i någon allmän mening, dvs. det vi har kallat för anpassningsprocessen under många års arbete i OECD och valutafonden.

Från visst håll, och det underströk jag i mitt svar, vill man se solidaritetsfonden som en sista utväg, dvs. att först när man har renskrapat den internationella kapitalmarknaden för egen del och utnyttjat i all tillbörlig omfattning sina egna reserver träder systemet i funktion. Det betyder att länder som Sverige, som förvisso inte har till fullo utnyttjat sina reserver eller sin internationella kreditvärdighet, kommer att ha ett mycket långt avstånd till den sista utvägen, som enligt det här betraktelsesättet fonden skulle utgöra.

Däremot finns det – det nämnde jag inte i mitt interpellationssvar därför att där byggde jag på tiogruppens presskommuniké som anger fonden som en sista utväg – en uppfattning som görs gällande från andra håll att det här borde mera ha karaktären av det som herr Burenstam Linder talade om, nämligen ett försök att utjämna betalningsbalansskillnader. Då skulle alltså systemet träda i funktion på ett långt tidigare stadium än det jag angav.

Vilken av dessa två lösningar man kommer att stanna för kan bara

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

Om betalningsbalansproblemen på grund av de höjda oljepriserna

Tisdagen den
4 februari 1975

Om betalningsbalansproblemen på grund av de höjda oljepriserna

förhandlingarna och arbetet i OECD visa.

Det är alltså på dessa tre grundläggande punkter som vi måste få bättre klarhet. Jag håller med herr Burenstam Linder om att det är ett vitalt svenskt intresse att få en lösning på de internationella betalningsbalansproblemen för att åstadkomma en så snabb konjunkturåterhämtning som möjligt i industrivärlden och – naturligtvis – en så litet katastrofal utveckling som möjligt i u-länderna. Där är vi helt ense. Kan sådana här lösningar bidra till detta välkomnar vi dem. Det var ett av skälen till att jag i tiogruppen på Sveriges vägnar i princip godtog att arbetet på en solidaritetsfond fortsätter.

Den andra biten av Sveriges intresse är naturligtvis – och det var den del som herr Burenstam Linder berörde – vår egen betalningsbalans. Kan Sverige räkna med att i olika situationer få stöd? Kan vår egen betalningsbalanssituation förbättras genom stöd via ett multilateralt lånesystem eller blir vi bara bidragsgivare? Kommer vi att ytterligare försämra vår betalningsbalanssituation genom att betala ut bidrag eller ställa borgen, vilket gör att vår egen nationella kreditvärdighet måste minska?

På den frågan har jag i dag inte något svar. Skälen härtill har jag angett tidigare: detta vet vi inte förrän vi har sett systemets slutliga utformning. Men därmed har jag också angett att det inte ur mera begränsad nationell synpunkt är självklart att Sverige bör ingå i den här gruppen.

Jag tycker sålunda, herr talman, att det är litet mycket begärt att jag på Sveriges vägnar skulle ha tagit ställning för ett förslag som existerade i form av en presskommuniké på två och en halv A-4 sida, som var resultatet av flera dagars intensiva manglingar och kompromisser men som ändå visade att flera av de grundläggande problemen inte var lösta.

Sedan vill jag tillägga – även om tiden blivit långt framskriden – att detta trots allt inte är mer än ett bidrag till de långsiktiga och stabila lösningar på återföringsproblemet som vi måste hitta. Jag vet inte om jag missförstod herr Burenstam Linder, men jag menar att det är nödvändigt att förhandlingar med långivarna kommer till stånd. Jag skall inte gå in på den mycket komplicerade situation som har uppstått i dag på de internationella kapitalmarknaderna. Jag vill bara säga att sådana här samtal eller förhandlingar med de långgivande länderna, alltså de i dag reella överskottsländerna, redan pågår. Internationella valutafonden har inlett den rundresa till ett antal oljeexportörer som är nödvändig för att skapa den nya oljefaciliteten för 1975, som jag redogjort för. Och det är ingen tiggarronda, herr Burenstam Linder. Valutafonden erbjuder hederliga och marknadsmässiga villkor för den upplåning man söker. Dessutom förbereds sådana här samtal i den dialog mellan konsument- och producentländerna som vi väntar oss senare i år.

Jag tror att det kommer att finnas ett växande intresse från de oljeexporterande ländernas sida att delta i sådana här samtal och förhandlingar. De har liksom vi ett intresse av att konjunkturåterhämtningen kommer i industriländerna. Även deras ekonomi är beroende av vad

som händer här. Men det avgörande för om vi skall kunna lösa dessa problem och lösa dem för resten av 1970-talet – så pass långsiktiga är de – är att vi skapar en tillräcklig grad av förtroende bland överskottsländerna, dvs. oljeländerna, för vår förmåga att förvalta deras pengar – för det är vad det i sista hand är fråga om. Det är därför som vi i alla avseenden och i alla sammanhang driver tesen att utan ett förtroendefullt och öppet samarbete med överskottsländerna når vi inte den fullständiga och mera långsiktiga lösningen på dessa problem.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Det vilar inte över handelsministerns inlägg någon tvärsäkerhet, och det gör det inte över det som jag har att säga heller. Det är självklart att här finns olika problem, och vi har all anledning att fundera på vad vi bör göra. Men en anledning till att jag väckte min interpellation var att det lilla av debatt som förekommit i Sverige och de ställningstaganden som antytts har grundats på väldigt konstiga resonemang. Jag var litet förvånad, som jag sade i mitt inlägg för en stund sedan, över att handelsministern inte bemött en del av de uppenbara missuppfattningarna. Men jag är den förste att erkänna att det också finns problem som inte utgör missuppfattningar utan är sådant som tål att diskuteras.

Jag tycker att det är värdefullt att handelsministern slår fast att det är ett starkt svenskt egenintresse att det görs konstruktioner på det internationella monetära området som ger oss ett visst inflytande. Även om vi inte precis kan få vår egen idellösning inom ramen för Internationella monetära fonden är det ett intresse för oss att man finner andra lösningar, så att Sverige – som är mycket beroende av det ekonomiska läget i andra länder – skall kunna vara med och bidra till att denna ekonomiska utveckling i de andra länderna inte går i en riktning som innebär försvarande villkor för vårt land. Sådana risker finns alldeles uppenbart f. n.

Jag tror också att vi inte skall vara tvärsäkra på att vi inte även för egen del direkt kan ha ett intresse av att få tillgång till ytterligare möjligheter att förstärka den svenska valutareserven. Vi har under några år haft en god utveckling när det gällt vår valutareserv. Men vi är medvetna om att valutareserver är flyktiga ting, och vi hade en kraftig nedgång under förra halvåret. Om den utveckling man nu ser på handelsbalansens sida fortsätter kan påfrestningarna bli ganska allvarliga. Regeringen har inte visat någon större entusiasm för att låta staten bedriva upplåning internationellt, utan regeringen litar än så länge bara på att företagen och möjligen en eller annan kommun skall sköta denna upplåning. Jag har svårt att tro att den ståndpunkten kommer att visa sig hållbar på sikt.

Sedan tror jag inte att solidaritetsfonden är en konstruktion som är tänkt att innebära någon långsiktig lösning. Så har jag inte uppfattat den. Tvärtom är den presenterad som någonting som måste göras nu

Om betalningsbalansproblemen på grund av de höjda oljepriserna

och göras snabbt, beroende på att det tar lång tid att få till stånd andra lösningar. En sådan konstruktion som vi nu diskuterar kanske behöver avlösas av något mer långsiktigt. Och jag tar det som självklart att man i det sammanhanget har intresse av att diskutera också med överskottsländerna.

Jag vill även understryka – som jag sade i mitt tidigare inlägg – att en av anledningarna till att vi f. n. har tämligen stora påfrestningar på industriländernas betalningsbalansförhållanden helt enkelt är att oljeländerna är "osolidariska" nog att göra endast kortsiktiga placeringar. Dessutom flyttar de dessa pengar – eller åtminstone löper man risken att de gör det. Man bör därför genom olika överenskommelser försöka minska störningar av det slaget.

Jag tycker alltså att det är riktigt och betydelsefullt att vi för den dialog som handelsministern ansåg att vi skall föra.

Herr handelsministern FELDT:

Herr talman! Med förhoppning om tillgift för att jag förlänger debatten med några minuter vill jag framhålla att kortsiktigheten i den här OECD-fonden redan är fastlagd. Den skall bara fungera i två år. Det är alldeles klart att alla långsiktiga lösningar måste ligga någon annanstans.

Vidare kan de snabba slutsatser som dragits på sina håll om innebörden av detta system i stor utsträckning bygga på missförstånd. Ofta förutsätter snabba slutsatser att missförstånd föreligger.

Till sist, herr talman, vi kommer ganska snart att få återvända till detta problem. Arbetet bedrivs inom OECD med sikte på att redan i slutet av denna månad eller i början av mars ha en konstruktion färdig och då tvingas vi alltså ta ställning till Sveriges förhållande till fonden. Det gör att jag tycker att det är bra att vi har fått den här debatten i dag. Tyvärr är jag tillräckligt luttrad för att tro att vi därmed inte skapat någon fullständig klarhet om vad saken egentligen gäller, men då ett mera komplett material föreligger kan vi återvända till den diskussion som är nödvändig här i riksdagen när det gäller Sveriges eventuella anslutning till systemet.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 16 Föredrogs och hänvisades

Proposition

Nr 6 till lagutskottet

§ 17 Föredrogs och hänvisades

Redogörelser

Nr 6 och 7 till finansutskottet

§ 18 Föredrogs och hänvisades

Motioner

Nr 1813–1816 till konstitutionsutskottet

§ 19 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 22–27.

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

§ 20 Meddelande om inbjudan från Dramatiska teatern

Herr TALMANNEN:

Riksdagens ledamöter m. fl. har inbjudits att bevista Dramatiska teaterns föreställning Galilei av Bertolt Brecht i regi av Alf Sjöberg på Stora scenen tisdagen den 25 februari kl. 19.30.

De som önskar är välkomna att medföra en gäst.

Teckningslistor finns utlagda i foajén. Listorna indrages onsdagen den 19 februari. Beställda biljetter bör inte överlåtas. Ledamot som är förhindrad att utnyttja beställd biljett ombedes återlämna den till kammarkansliet senast dagen före föreställningen.

---

*Meddelande om
inbjudan från
Dramatiska teatern*

---

*Anmälan av
interpellation*

§ 21 Anmäldes och bordlades

Proposition

Nr 16 om ändrade regler för inbetalning av medel till arbetsmiljökonto och särskilt investeringskonto

§ 22 Anmälan av interpellation

Anmäldes och bordlades följande interpellation som ingivits till kammarkansliet

den 4 februari

Nr 28 av fru Söder (c) till herr utbildningsministern om skolutbildningens framtida inriktning:

Den organisatoriska utbyggnaden av grundskolan och gymnasieskolan har nu i hög grad ersatts med ett reformarbete inriktat på att förbättra de inre sociala och utbildningsmässiga förhållandena. Det är ett arbete vars målsättning är att ge den nya skolan en bättre funktion i samhället till stöd för elevernas positiva och allsidiga utveckling.

SIA-utredningens uppgift var att skapa förutsättningar för en positiv arbetsmiljö i skolan. Utredningens förslag innebär att skolan skall ta ett ökat ansvar för barnens sociala situation och att beslutsfattandet inom skolan kraftigt decentraliseras. SIA-utredningens betänkande remissbehandlas f. n. Frågorna om ansvarsfördelningen mellan stat och kommun samt betygens framtida utformning är f. n. föremål för ett parlamentariskt förankrat utredningsarbete.

Parallellt med de parlamentariska utredningarna bedrivs inom SÖ ett omfattande utvecklingsarbete. Det s. k. MUT-projektet (målbestämning

och utvärdering) syftar till att precisera och sammanföra övergripande mål och ämnesmål så att tillämpningen av läroplanen underlättas. MUT-projektet omfattar såväl grundskola som gymnasieskola. Vid målpreciseringen skall man söka få en förbättring av basfärdigheterna och söka skapa kontinuerliga studievägar genom hela ungdomsskolan.

Arbetet inom MUT-projektet har bedrivits så att man genom enkäter och rapporter sökt klarlägga skolans problem, och med utgångspunkt i detta har en debattpromemoria upprättats och sänts ut på remiss. Den bild som man på detta sätt fått fram ligger till grund för arbetet att precisera skolans mål. Det resultat MUT kommer fram till skall bli ett pedagogiskt stöd för läraren i dennes strävan att förverkliga skolans målsättning.

Ett ständigt utvecklingsarbete inom skolan är naturligt och nödvändigt om skolan skall kunna spela den dynamiska roll i samhället som den bör spela. Det arbete som bedrivs inom MUT-projektets ram kan radikalt komma att påverka och förändra innehållet i skolan vad gäller såväl den pedagogiska uppläggningsen som betoningen av olika ämnesområden.

Genom SIA-utredningens förslag har vi i dag fått en mycket bred och intensiv debatt i de utbildningspolitiska frågorna. Detta är glädjande. En intensiv och saklig utbildningsdebatt är en bra utgångspunkt för ett fortsatt reformarbete. Många människor upplever det emellertid som svårt att få en helhetsbild i skoldebatten, beroende på att en rad utredningar fortfarande pågår och genom att frågorna inom MUT-projektet inte kan diskuteras parallellt med t. ex. SIA.

Det vore av stort värde för den fortsatta utbildningsdebatten om målsättningar och ambitioner med MUT-projektet kunde preciseras och om den framtida beslutsordningen i anledning av MUT-projektets arbete kunde klargöras.

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till herr utbildningsministern få ställa följande frågor:

1. Vilka områden anser statsrådet det vara särskilt viktigt att få belysta genom det s. k. MUT-projektet inom SÖ?

2. I vilka former ämnar statsrådet bereda riksdagen och riksdagspartierna tillfälle att ta ställning till de frågor om skolans framtida inriktning som blir ett resultat av arbetet inom MUT-projektet?

§ 23 Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 31 januari

Nr 61 av herr *Svensson* i Kungälv (s) till herr kommunministern om ändrat namn på svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse:

När avser regeringen föreslå ändring av namnet på svenska kyrkans sjömansvårdsstyrelse, så att ordet vård utgår?

den 4 februari

Nr 62 av herr *Fågelsbo* (c) till herr kommunikationsministern om särskilda ljussignaler på fordon som används för skolskjutsar:

Barn är i särskilt hög grad utsatta för risker i trafiken. Detta gäller inte minst i samband med av- eller påstigning av skolskjutsar. Många allvarliga olyckor har inträffat trots de säkerhetsåtgärder som vidtagits. Det är därför angeläget att de olycksförebyggande insatserna förstärks. Användande av ljussignaler på fordon som begagnas som skolskjutsar vore därvid tänkbart.

Anser statsrådet att trafiksäkerheten i samband med skolskjutsar skulle öka om de fordon som användes för ändamålet försågs med ljussignaler?

Nr 63 av herr *Jonsson* i Alingsås (fp) till herr utbildningsministern om folkhögskolelevers möjligheter att antas till spärrad utbildning:

För elever vid folkhögskolor har en viktig möjlighet att få tillgång till högre utbildning varit att deras studieomdömen tillmätts meritvärde vid antagning till spärrad utbildning. Denna möjlighet föreslås nu slopad. Enligt kompetenskommitténs förslag skall folkhögskolelever inte få tillgodoräkna sig dessa studieomdömen vid antagning till sådan utbildning. I stället måste de genomgå s. k. studielämplighetsprov.

Inför den oro som KK:s förslag i detta avseende väckt bland såväl elever som huvudmän vid landets folkhögskolor vill jag till chefen för utbildningsdepartementet ställa följande fråga:

Delar statsrådet uppfattningen att studieomdömen även i fortsättningen skall få tillgodoräknas vid antagning till spärrad utbildning?

Nr 64 av herr *Nilsson* i Agnäs (m) till herr utrikesministern om beredskapsplaner för evakuering av svenskar från länder där det politiska läget är instabilt:

Vill herr statsrådet redogöra för befintliga beredskapsplaner för att evakuera svenska medborgare från länder där akuta politiska situationer innebär uppenbar fara för deras säkerhet?

Nr 65 av herr *Wikström* (fp) till fru statsrådet *Hjelm-Wallén* om syftet med arbetet kring mål och utvärdering i skolan:

Inom skolöverstyrelsen (SÖ) pågår f. n. ett arbete kring mål och utvärdering i skolan. Det sker inom ramen för det s. k. MUT-projektet och rymmer bl. a. en kartläggning av skolans aktuella problem och ett

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

---

*Meddelande om
frågor*

Nr 14

Tisdagen den
4 februari 1975

---

*Meddelande om
frågor*

förslag till åtgärdsprogram. Den pågående delen av arbetet tar sikte på en ökad precisering av målen för olika ämnen och ämnesgrupper. Från olika håll har uttryckts oro för att det kommer att leda till en hårdare styrning av undervisningsinnehållet. Av tidsplanen för arbetet att döma kommer riksdagen inte att få ta ställning till förslagen från MUT, innan de genomförs i praktiken.

Med anledning av detta vill jag rikta följande fråga till statsrådet Hjelm-Wallén:

Vilka syften har MUT-projektet och på vilket sätt kommer riksdagen att få möjlighet att påverka det?

§ 24 Kammaren åtskildes kl. 19.38.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert